

Deák István (Budapest):

Mikor jött a magyar nyelv a Kárpát-medencébe?

Valamikor Kr.u. 20-1055 között?

Tartalom:

1. Hunokra alapozott nyelvcsere?

- 1.1. A nyelvcsere általános lehetőségei
- 1.2. A négy hun csoport fogalma
- 1.3. Hunok hozták a magyar nyelvet?
- 1.4. Árpád népe hozta a magyar nyelvet?
- 1.5. Összegzés

2. Célkitűzés

- 2.1. A nyelvcsere lehetőségei a Medencében
- 2.2. Célkitűzés
- 2.3. Mi dönt az igazságról?

3. A földműves nyelvcsere lehetősége

- 3.1. Nyoma
- 3.2. Példája
- 3.3. Összegzés

4. A föld népének változatlansága

- 4.1. 20-567 között
- 4.2. 568-677 között
- 4.3. 677-1055 között
- 4.4. A szláv lyuk 568-900 között
- 4.5. Összegzés

5. A korai úri nyelvcsere lehetősége

- 5.1. Szarmaták
- 5.2. Attila népe
- 5.3. Germánok
- 5.4. Összegzés

6. A késői úri nyelvcsere viszonya a nyelvrokonokkal

- 6.1. A visszaszorulás ténye
- 6.2. A visszaszorulás táblázata
- 6.3. Összegzés

7. A késői úri nyelvcsere viszonya a nyelvi egységgel

- 7.1. Idegen nyelvi hatások táblázata
- 7.2. A táblázat adatai
- 7.3. Tükröződik a kétféleség a szókincsben?
- 7.4. Összegzés

8. A késői úri nyelvcsere viszonya az ismert nyelvcsereikkel

- 8.1. Célkitűzés
- 8.2. Folyamatok kéz a kézben
- 8.3. A nyelvátadási időszak fogalma és időhatárai
- 8.4. A nyelvátadási időszak a konkrét esetekben

9. A pusztai eredetű úri népek által végbe vitt nyelvcserek

- 9.1. Az iráni nyelvek terjedése Európában
- 9.2. A török nyelvek terjedése a Terek-Kubán-síkon
- 9.3. A török nyelvek terjedése a Vadmezőn
- 9.4. A török nyelv terjedése a Volgakönyöknél
- 9.5. A török nyelvek terjedése Kelet-Szabíriában
- 9.6. A mongol nyelvek terjedése Mongóliában
- 9.7. A török nyelvek terjedése Hszincsiangban
- 9.8. A török nyelvek terjedése az Oázisfűzérben
- 9.9. A török nyelvek terjedése Nagy-Azerbajdzsánban
- 9.10. A török nyelvek terjedése Kisázsiában
- 9.11. A magyar nyelv feltételezett elterjedése a Medencében
- 9.12. Táblázat
- 9.13. Összegzés

10. A Medence hangjai az írott források alapján

- 10.1. A Medence korai hangjai
- 10.2. A Medence későbbi hangjai
- 10.3. Összegzés

11. A Gabonakamra népe

- 11.1. A Tömb fogalma
- 11.2. A Gabonakamra fogalma
- 11.3. A Tömb és a Gabonakamra viszonya
- 11.4. Magyarok a Tömbön kívül

12. Tágabb összefüggések

- 12.1. Nyelvészet
- 12.2. Tárgyi hagyaték
- 12.3. Szellemi hagyaték

13. A puszta peremei

- 13.1. Elsődleges perem
- 13.2. Másodlagos Perem

14. Társadalomszervezet

- 14.1. Érvényesség
14. 2. Harcképesség
- 14.3. Vonulóképesség
- 14.4. Gazdaság

15. Rétegek

Szakirodalom és képjegyzék

1. Szakirodalom
2. Képjegyzék

Jelmondatok

1. „Csakis olyan modell fogadható el, amely valamennyi vonatkozásban ellentmondásmentes.”³⁸
2. A magyar nyelvről: „Azt sem tudjuk mikor került a Kárpát-medencébe, milyen etnikumok hozták magukkal, illetve Kelet-Európában milyen területen volt elterjedve a honfoglalás előtti korban.” Somfai Kara Dávid etnológus³⁹
3. „A leggyakoribb eset ugyanis az, hogy az új katonai hódító rövidesen elveszti nyelvét a meghódított terület nagy számú őslakosságának nyelvével szemben.” Makkay János régész⁴⁰

1. Hunokra alapozott nyelvcsere?

Az alábbi elméletek azért szerepelnek elsőként, mert még napjainkban is ezek a leginkább elfogadottak.

1.1. A nyelvcsere általános lehetőségei

Az alábbi írásban azt vizsgálom, érkezhett-e a magyar nyelv valamikor Krisztus után a Medencébe. Amellett fogok érvelni, hogy nem.

Elsőként a nyelvcsere lehetőségeit ismertetem.

Hagyományos kultúrák esetében egy adott területen nyelvcsere akkor következhet be, ha az újonnan érkezők

- a régieknél többen vannak, és / vagy
- fejlettebb gazdálkodásuk révén többen lesznek, és / vagy
- tartósan uralkodó helyzetben vannak.

Nyelvcsere végbemehet egyenlőtlen népszaporulat esetén is, amennyiben egy beérkező és nyelvét megőrző kisebbség szapora, az őshonos többség pedig nem. Ilyen volt pl. a koszovói albánok és szerbek esete. Az alacsony népszaporulat azonban a hagyományos népességekre nem jellemző.

1.2. A négy hun csoport fogalma

A Medencébe Kr.u. 400-945 között érkező, pusztai eredetű hódító csoportokat érthetőségi és hivatkozási okból négy névhez hozzárendelve tárgyalom, az alábbi módon.

Érkezés, Kr.u.	Csoport leírása	Használt név
378 ⁴¹ (1)	Európai hunok	Attila népe
568	Korai avarok, várkonyok ⁴²	Baján népe
677	Késői avarok v. onogurok v. griffes-indások	a Griff népe
895 (2)	Árpád népe	Árpád népe

Összefoglalóan „a négy hun csoport”-ként írok róluk.

³⁸ Cser Ferenc és Darai Lajos: „Genetikai nyelvészet”? Török Tibor legújabb közleményének határozott kritikája. Acta Historica Hungarica Turiciensia, 38. évfolyam, 2023.

³⁹ Honnan jött a magyar nép, és honnan a magyar nyelv? – Somfai Kara Dávid etnológus a Mandinernek. Kérdez: Kovács Gergő. 2021.04.25.

⁴⁰ Makkay János, 2009. p.: 52.

⁴¹ Ju.A. Kulakovszkij 2000. 83-84. In: Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018. p. 199.

⁴² Makkay János, 2009. p.: 100.

Idő adatok

1. Mások szerint a Medence Dunától keletre lévő része is csak 400 k. került európai hun hatalom alá került.

2. Az árpádi honfoglalás kezdete és vége akár 850-945.

„... újabb koncepció az, amit a nemrég elhunyt orosz-moldáv kutatónő, Szvetlana Rjabceva és férje, Roman Rabinovics dolgozott ki. Véleményük szerint a magyarok a **940-es évekig** uralmuk alatt tartották a **Dnyeszterig** fekvő keleti területeket is.” ⁴³

1.3. Hunok hozták a magyar nyelvet?

Ebben a részben a **török** nyelvűnek feltételezett népcsoport sárga, a magyarnak tartott pedig **zöld** színekkel van jelölve.

1. Vámbéry Ármin szerint a magyar nyelv Baján népével jött / is jött

„Elsőnek Vámbéry /1895/ vetette fel azt a gondolatot, hogy az **avarokkal** együtt **finnugor** nyelvű tömegek is érkeztek a Kárpát-medencébe.” ⁴⁴ Ebben az állításban benne rejlik az, hogy maguk az avarok nem magyarul beszéltek.

2. László Gyula és Makkay János szerint a magyar nyelv Baján, a Griff és Árpád népével jött „Óvatosan, de határozottan felvetette László Gyula annak lehetőségét is, hogy **ősmagyar** nyelven beszélő csoportok akár már **Baján** kagán korai **avar**jaival is megérkezhettek a Kárpát-medencébe, Avariába.” ⁴⁵ Ebben az állításban is benne rejlik az, hogy maguk az avarok nem magyarul beszéltek.

László Gyula „kettős honfoglalás” elmélete Makkay János szerint „a Szent Jobb tiszteletére elhangzott beszédéig nem volt egyértelmű ... arra lehetett következtetni, hogy szerinte a 7-9. századi Kárpát-medencei onogurság – vagy egy része – volt a magyarul beszélő ethnikum. Nem! ... az **avarok-onogurok alattvalói** voltak a Kárpát-medencébe beköltöző **magyarok** ...” ⁴⁶ Ebben az állításban benne rejlik az, hogy maguk az avarok-onogurok **sem magyarul** beszéltek.

A „kettős honfoglalás”-ról írja Szabados György, hogy „László Gyula feltevését történeti érvek alapján mérlegeljük és ítéljük inkább elfogadhatónak, mint elutasítandónak.” (2023) ⁴⁷

3. Makkay János szerint Árpád népében pedig a köznép magyar, az urak pedig törökök voltak. „... Árpád **magyarjai** a honfoglaláskor itt már **magyar** népet találtak. Ezek az onogurok, akik 670 táján árasztották el hatalmas népi tömegeikkel a Kárpát-medencét. ... **Árpád** népének **uralkodó** osztálya és lovashadserege feltehetően **török** volt ...”. ⁴⁸ Amikor tehát „... megjöttek Árpád honfoglaló türkjei, akiknek szintén meg kellett tanulniuk az ómagyar nyelvet.” ⁴⁹ De „... az sem zárható ki, hogy Árpád népéhez szintén tartoztak **alárendelt ősmagyarok**.” ⁵⁰

4. A hun elméletek cáfolata

A hun elméletek szerint tehát a magyar nyelvű tömegek Attila, Baján, a Griff és Árpád népének alattvalóiként érkeztek a Medencébe. Valamiféle betelepítést, földművelésre hajlamos néptömegként. Mi ennek az oka? Az, hogy ezek a szakemberek helyesen látják azt: nincs példa arra, hogy egy pusztai eredetű uralmi nép ilyen rövid idő alatt sikeres nyelvcsere hajtsa végre. Csakhogy ez a betelepítés két okból nem lehet igaz.

⁴³ Hol tart most a honfoglalás kutatása? – Langó Péter régész a Mandinernek. 2021.05.02.

⁴⁴ Makkay János, 2009. p.: 59.

⁴⁵ Makkay János, 2009. p.: 70.

⁴⁶ Makkay János, 2009. p.: 101.

⁴⁷ Szabados György, 2023. p.: 31.

⁴⁸ László Gyula 1999. pp.: 893-894.

⁴⁹ Makkay János, 2009. p.: 100.

⁵⁰ Makkay János, 2009. p.: 70.

1. A Medence mai népének vér szerinti rokonai a környező népek. A történeti öröklődéstan adatai szerint a keleti Pusztáról érkező ősök aránya 10 % alatti. Egy kisebbségben lévő alattvaló csoport pedig nem változtatja meg a többségben lévő alattvaló csoport nyelvét. Arra sincs történelmi példa, hogy egy bejövő nagy létszámú közösség rövid idő alatt átadja nyelvét és ezzel egyidőben létszámában erőteljesen visszaszorul.

2. A Pusztáról a földműves peremre betelepített néptömegnek nincs sem régészeti nyoma, sem történelmi példája.

1.4. Árpád népe hozta a magyar nyelvet?

1. Az árpádi elmélet

Kristó Gyula szerint a magyar nyelvet Árpád népe hozta a Medencébe, és az árpádi „... honfoglalást megelőzően a Kárpát-medencében nem éltek magyarok ...”⁵¹ Szerinte a hont foglalt magyarság köznépe „**alávetett idegenekből**, /a magyarok esetében kavaro**kból**, szlávokból, avarokból, onogurokból/ állt ...”⁵² Ebben az állításban benne fejlík az, hogy az árpádi honfoglaló magyarok **úri nép** voltak. „Az őslakosság és a **beköltözök** arányára csupán becslés révén lehet feltevést megkockáztatni, a mi két szélső értékben 1,5:1, illetve 2,5:1 aránnyal fejezhető ki.”⁵³

2. Az árpádi elmélet cáfolata

Az árpádi elmélet szerint a „finnugor” magyar nyelvet Árpád népe, mint úri nép hozta a Medencébe. Kristó és követői szerint a magyar nyelv valahol a finnféle nyelvtömb déli peremén alakult ki – azokkal szoros kapcsolatban. A finnféle nyelvrokonokra általánosan jellemző, hogy Európában a **kis népsűrűségű** és „**hazai**” pályáján is **veszítene**k, ha más nyelvű néppel - germánokkal, szlávokkal, törökökkel - kerülnek kapcsolatba. Ez esetben „idegenbe” szakadva, a nagy népsűrűségű Medencében végrehajtanának egy olyan erejű nyelvcsere, melynek **egyetlen pusztai nép sem** ért a poros nyomába a Kr.e. 400-tól 1897-ig terjedő, több mint két évezred során.

Hogy ez a csodás esemény legalább egy szempontból hihetőbb legyen, az elmélet Árpád népének létszámát Kristó kb. egy nagyságrenddel túlbecsüli. Árpád népének aránya a helyben találtaknak ugyanis nem 50 %-a, hanem inkább 5 %-a volt.

1.5. Összegzés

Az összes ismert tény amellet szól, hogy a magyar nyelvet nem a hunok hozták a Medencébe. Ettől még a hunok persze beszélhettek magyarul – és szerintem beszéltek is.

2. Célkitűzés

2.1. A nyelvcsere lehetőségei a Medencében

1. Fogalmak

1. Földműves nyelvcsere: A magyar nyelvet kelet felől érkező földművesek hozták, valamikor 1-945 között.

2. Úri nyelvcsere: Egy vagy több keleti eredetű, pusztai nép hozta a magyar nyelvet, melyet a Medence földműves népe átvett. A feltételezett nyelvátadó, keleti eredetű pusztai nép / népek érkezhettek 568 előtt vagy után. Ennek alapján beszélék **korai** vagy **kései úri** nyelvcsereéről.

⁵¹ Kristó Gyula: A kilencedik és tizedik század története. Pannonica Kiadó, 2001. p.: 69.

⁵² Kristó Gyula: A kilencedik és tizedik század története. Pannonica Kiadó, 2001. p.: 94.

⁵³ Kristó Gyula: A kilencedik és tizedik század története. Pannonica Kiadó, 2001. p.: 92.

2. Táblázat

Nyelvcserre lehetőségek a magyar nyelvet hozók szempontjából		
Földműves	úri	
	Korai, 1-567	Kései, 568-945
	Attila népe	Baján és/vagy a Griff és/vagy Árpád népe
Mindezek szabad kombinálása		

2.2. Célkitűzés

A vizsgált időszakban a Medence földműves népe alapvetően helyben maradt, de a Medencébe érkeztek betelepődők. Vannak, akik szerint ezek a betelepődők hozták a Medencébe a magyar nyelvet. Az alábbiakban a fent említett **összes**, bármely kombinációt tartalmazó Kr.u. 20 utáni honfoglalás elmélettel szemben fogok érvelni.

2.3. Mi dönt az igazságról?

Gerhard Doerfer (1920-2003) német turkológus szerint a tudomány a bizonyíthatóról szóló tanítás. A bizonyíthatósággal kapcsolatban az állításokat három csoportba sorolta.

1. Üres lehetőség

„Az üres lehetőség ... kívül esik a tudomány területén. Nem igazolható feltevésekből áll, amelyek **nem** képeznek **logikus**, zárt rendszert. Doerfer találó példája: valaki azt állítja, hogy valamelyik tejútrendszerben vagy egy bolygó, ahol az olasz konyhaművészet dívik: a spagettit /spaghetti alla bolognese/ ugyanúgy készítik, mint Bolognában. Egy ilyen állítással nem tudunk mit kezdeni: a 'tétel' felállítója nem tudja állítását bizonyítani, mi pedig **nem tudjuk megcáfolni**.”⁵⁴ Véleményem szerint a Kr.u. 1-1055 között feltételezett általános nyelvcserre jellegzetes üres lehetőség. Azt fogom bemutatni, hogy ezeknek az elméleteknek minden lényeges szempontból ellene mondanak az ismert tények.

2. Teljes lehetőség

Amennyiben érveim helytállóak, azok azt bizonyítják, hogy a magyar nyelv már Kr.e. meghatározó volt a Medencében. Ezt az állítást teljes lehetőségnek tartom. „A teljes lehetőség esetében az egymást támogató ismérvek zárt rendszert képeznek.”⁵⁵

3. Bizonyítottság

„A bizonyított: Ez lehet logikai-matematikai bizonyosság. Vonatkozhat olyan észrevételekre, amelyeket az érzékszerveinkkel fogunk fel /például tudom, hogy hol lakom, a látott, észlelt dolgot le tudom írni/.”⁵⁶ Ilyen fajta bizonyítékot az őstörténeti elméletek nagyon ritkán tudnak adni. Nem tudják pl. feltámasztani az avar kori földműveseket, hogy meghallgassák, milyen nyelven beszélnek.

3. A földműves nyelvcserre lehetősége

3.1. Nyoma

Lehetséges-e, hogy a magyar nyelv elterjesztésében jelentős szerepet játszottak a valamikor Kr.u. 1 – 1055 között, a Pusztáról érkező földműves tömegek?

A földműves, mint népréteg, meghatározása szerint nem úr. Ezért csak nagyobb létszám és/vagy fejlettebb gazdálkodás esetén adhat át nyelvet. Ilyen néptömeg viszont nem érkezhet

⁵⁴ Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Balassi Kiadó, Budapest, 2003. p.: 47.

⁵⁵ Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Balassi Kiadó, Budapest, 2003. p.: 47.

⁵⁶ Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Balassi Kiadó, Budapest, 2003. p.: 47.

régészeti nyom nélkül. Ha pedig egy néptömeg nem adja fel sem nyelvét, sem paraszti életmódját az új környezetben, akkor tárgyi hagyatékát sem. És ennek – főként az **edényművesség** változásában - meg kellene jelennie a régészeti leletekben. De egy ennek megfelelő, tömeges, keleti hagyaték **nem** jelenik meg. Ellenkezőleg. Az edényművesség a honfoglalás előtti évszázadokban a Medence döntő jelentőségű részén (lásd majd: Gabonakamra) egyetlen folyamatot alkot. Hogy mikortól? Sokak véleményéhez csatlakozva: már a Krisztus születése előtti időktől.

Árpád népének érkezésekor a mezőgazdasági munka **fejlettsége** a Medencében nem különbözött a környező térségekéitől. „A 10-11. századra tehető ekevasleletek tanúsága szerint a ... keleten is használt csoroszlyás túróeke nem volt fejletlenebb, mint a Kárpát-medencében akkor élő népek szerszámai. Összességében a **kor általános színvonalán állt ... teljesítménye még messze elmaradt a későbbi középkor nehéz ekéitől ...**”⁵⁷ A **fordító eke** mn. forgató-asszimmetrikus v. nehézeke és a szügyhám okozhatott volna magasabb szaporulatot, de nem igaz, hogy ezt a folyamatot egy néphez lehet kötni. A nehézeke pl. a Dnyepertől nyugatra Kr.u. 400 után kezdett jelentős szerepet játszani, és már nagyon korán megjelent a szlávok körében.⁵⁸

A Medencében viszont csak 1100 után kezdett elterjedni⁵⁹. A bükkösök kötött erdőtalaját csak ettől kezdve kezdték – szerény mértékben - hasznosítani.

Bár önmagában ez nem feltétlenül kizáró ok, nem utal tömeges földműves betelepésre a szellemi hagyaték sem. Nem említenek ilyen eseményt a történeti kútfők és nincs ilyen néphagyományunk.

Összegezve: a Medencébe nagy számban bevándorló földműveseknek **nincs régészeti nyoma**.

3.2. Példája

A Pusztához képest annak Földműves Pereme az újkőkör óta sűrűn lakott volt. Az ide érkező pusztai eredetű népekkel két dolog történhetett. Ha erejük volt hozzá, a földművesek nyakára ültek. Ha nem volt erejük hozzá, akkor csereberéltek velük vagy fokozatosan földművessé lettek és felszívódtak a letelepedett többségbe.

Eurázsia szerte nincs példa arra, hogy egy pusztai nép új hazájába érkezésekor számottevő földműves népet vigyen magával. Olyan lenne ez, mint *fát cipelni az erdőbe!*

Nem történt ilyen

- sem a vadmezei népek (4): besenyők, úzok, kunok, tatárok
- sem a Belső-ázsiai népek (10): jüecsik, kidaraiták, heftaliták, türkök, ujugurok, kirgizek, Dzsingisz mongoljai, karahanidák, oguzok-szeldzsukok, mogulok
- sem a Szabíriai (1) eredetű üzbégek esetében.

A felsorolt 15 nép esetében **nincs példa** arra, hogy térképformáló erővel vittek földműveseket új, meghódított hazájukba.

Igaz ugyan, hogy az urak esetenként szereztek rabszolgákat. A Buharai Kánságba pl. milliós számban hurcoltak iráni nyelvű foglyokat. De ekkor mindig a rabszolga tanult nyelvet. Nem az ura.

⁵⁷ Szigeti Judit: A növénytermesztés eszközei. In. Hétköznapiak a honfoglalás korában. Szerkesztette: Petkes Zsolt és Sudár Balázs. Budapest, Helikon Kiadó, 2017. p.: 97.

⁵⁸ 8 találmány, amit a középkornak köszönhetünk. Múlt-kor Történelmi Magazin, 2014.09.17.

⁵⁹ Frisnyák Sándor: Magyarország történeti földrajza. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.p.: 21.

3.3. Összegzés

Mindez arra utal, hogy bevándorló földművesek által a Medencébe behozott magyar nyelv ún. üres lehetőség.

4. A föld népének változatlansága

Jelmondat: „A krónikáink, okleveleink, az írásos emlékek, mint a történelemtudomány forrásai, csak utalás szerűen foglalkoznak a szegény emberrel. Jogi alanyként, büntetendőként. De mindennapjairól, mindarról, amiben semmivel sem volt szegényebb a fölötté élőknel, nem tud a történelemtudomány. Nincs adata róla. Azzal nekünk, régészeknek kell törődni.” László Gyula⁶⁰

4.1. 20-567 között

1. Száma a szarmata korban

Létszám tekintetében a föld népe az egész szarmata korban folyamán sokszorosan meghaladta az úri népet. Ezt példázza az alábbi eset.

Kr.u. 332-ben a gótok megtámadták a szarmaták által uralt Alföldet. A szarmata urak segítséget kértek a rómaiaktól és felfegyverezték a szolganépet, hogy együtt védekezzenek a gótokkal szemben. A rómaiak hátba támadták a gótokat, az úri és szolga szarmaták pedig együttesen kiverték a gótokat az Alföldről. De azután „A szolgák, akik szilajságban éppen úgy kitűntek, számra nézve pedig **jóval többen** voltak, legyőzték uraikat”.

2. Tovább élése a szarmata kor után, 400-567

Véleményem szerint a tovább élés döntően a szolga szarmatákra vonatkozik. Erre utal az is, hogy a harmadik idézet az edényművességre hivatkozik.

1. „... a IV. század végétől – V. század elejétől az Alföldön és a Dunántúlon az anyagi kultúra fokozatosan nivellálódik. ... a szarmata/alán többség **helyben** maradt a hun hódítást követően.

2. ... az egész Alföldön (beleértve a Felső-Tisza-vidéket) vannak olyan temetők, amelyeket elsősorban az ott előforduló megvastagodó karikájú és karikára ráhajló peckű csatok és üvegedények ... alapján az V. század elején a korábbi lakosság továbbra is használ.”

3. „A források tehát – közvetetten – igazolni látszanak a szarmata/alán továbbélést **legalább az avar időszakig**.”

4. ... az V. századi temetkezésekben erőteljes szarmata/alán hatásokat lehet kimutatni, ilyen például a D–É-i tájolás, a tükör mellékletek, a koponyatorzítás stb. Még **leginkább a kerámiakészlet** kapcsán merült föl az autochton lakosság helyben maradásának lehetősége. A szarmata telepek hagyományos kerámiaanyaga mellett megjelenő keleti innovációkat egyértelműen a hun korra **szokás** keltezni, és ez alapján a nomádokat kiszolgáló **helyben maradó szarmatákról beszélni**.”⁶¹

4.2. 568-677 között

1. Az avar elit ősapáinak kétharmada belső-ázsiai eredetű: ” A populációgenetikai és filogenetikai analízisek eredményei kimutatták, hogy a vizsgált avar kori elit apai és anyai vonalainak **kétharmada belső-ázsiai** eredetű. A mintákon megfigyelt kelet-ázsiai Y-

⁶⁰ In. Cser Ferenc és Darai Lajos: „Genetikai nyelvészet”? Török Tibor legújabb közleményének határozott kritikája. Acta Historica Hungarica Turiciensia, 38. évfolyam, 2023.

⁶¹ Az idézetsor forrása: Istvánovits Eszter és Kulcsár Valéria, 2018.

haplocsoportok a mai **északkelet-szibériai** és a **burját** népekre jellemzőek.”⁶² „Ma már vannak genetikai adataink a Kárpát-medencét a honfoglalás előtt lakó **avarokból** is. Ezek apai vonalai olyan népekkel mutattak kapcsolatot, mint a transzbajkái **burjátok** és a szibériai **csukcsok**.”⁶³

2. A mai magyar népességben viszont az avar elit utódai elenyésző számban vannak jelen: a burjátokra jellemző Y-haplocsoport egy 2002-es vizsgálat szerint O (46%), N-Tat (23%), egyéb N (15%), C 8%⁶⁴. Ezek összesített aránya a mai magyar férfiak között **2.5 %**. A burját nők 84%-a keleti haplocsoportokat tartalmaz, szemben a magyar nőkre jellemző **2 %**-kal. Az n-DNS vizsgálatok szerint a burjátoknak **96 %**-ban kelet-ázsiai ősei vannak⁶⁵. Tehát Baján népének öröklődéstani szempontból minimális hatása lehetett a Medence népére.

4.3. 677-1055 között

1. László Gyula régész, 677-945 k.

„egyes mesterségbeli fogások /fazekasság, fémművesség/ tovább éléséből is a népi folyamatosság bizonyosságára következtetett.”⁶⁶ a Griff népétől Árpád népéig.

2. Szentpéteri József régész, 677-1000

1. „... ne feledjük, hogy az egész késő avar kor folyamán a temetkezéseikből ismert lakosság **kilenctized** része nem rendelkezett a korszakra jellemző griffes-indás leletanyaggal.”⁶⁷

2.”A 8. század folyamán sajátos jelenség figyelhető meg a régészeti leletanyagban: a korszak vezérmotívumáról griffes-indás népeységnek nevezett avarság nagy sírszámú temetői békés, **paraszti** életmódot folytató lakosságról tanúskodnak; ugyanakkor a birodalom előkelő része, a korabeli arisztokrácia és a körülöttük szolgáló fegyveres kíséret tagjai nomád mintakincsel díszített viseletben jártak, keleti divatnak hódoltak. ... az avar köznép azonban valószínűleg megérte a honfoglalást ... Az Alföldet **ugyan az az avar népeiség** lakta a 9. század során, mint a korábbi századokban – viseletük, temetkezési szokásaik **keveset változtak** ...”⁶⁸

3. Szenthe Gábor régész, 700-1050 k.

”A kerámiakutatás megmutatta, hogy azok az edénytípusok és kombinációk, amelyeket a Kárpát-medencei lakosság használ, a 7. század végétől a 11. századig **egyetlen folyamatot** alkotnak. Nem csak a táplálkozáskultúrára utaló edénykombinációk, hanem az edények alakja, díszítése és készítésének módja is egységet alkot, amelyben a változás folyamatos és lassú, **nincsenek benne látványos törések**.”⁶⁹ Ez a földműves nép változatlanságának jele.

4.4. A szláv lyuk 568-900 között

Attila népének bukása után a szláv nyelvterület a Medencétől északkeletre terül el, a Visztula és a Dnyeper között.

⁶² Az ELTE Régészettudományi Intézete és az ELK BTK Archeogenetikai Laboratórium munkatársainak munkájáról, Origo, 2020.02.04. Világháló.

⁶³ A honfoglalók genetikai vonala Belső-Ázsiába vezet – Neparáczki Endre a Mandinernek, 2020.12.27.

⁶⁴ Lell et al. 2002. In. Buryats / Genetics, Wikipedia

⁶⁵ Buryats / Genetics, Wikipedia

⁶⁶ Kordé Zoltán: A székelyek és a honfoglalás. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 155.

⁶⁷ Szentpéteri József: Avarok és magyarok. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2015. p.: 80.

⁶⁸ Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2016. p.: 23.

⁶⁹ Nem légtüres térbe érkeztek a magyarok – Szenthe Gergely régész a Mandinernek, kérdezi: Kovács Gergő. Mandiner, 2020.08.20.

„A szlávok őshazája keleten, a **Dnyeper** és a **Bug** folyók közt, a mai Ukrajna és Lengyelország területén volt.”⁷⁰

Az ősszláv nyelvről írják, hogy „... a szlávoknak a Kr.u. 6. századig még nagyjából egységes és viszonylag ki területen /a **Visztula** és a **Dnyeper** középső folyása között/ beszélt alapnyelve ...”⁷¹

A Kijevi Rusz felemelkedésekor azonban már szláv nyelvet beszélnek az Elbától az Okáig, és a Balti-tengertől az Adriai-tengerig. A szláv nyelvterület szinte teljesen **körülöleli** a Medencét.

Keleti szlávok: drevljánok az Erdővidéken / Poleszjében, a poljánok a Dnyeper mentén, tivercek Moldvai-hátságán.

Déli szlávok: bolgárok, szerbek, horvátok. Első csoportjaik 542-től kezdenek átkelni az Aldunán mai Bulgária területére. A Medencében 567-ben megérkező Baján népe a szlávok Balkánra telepítésével zilálta szét ellenfelét, a Bizánci Birodalmat.

Nyugati szlávok: szlovének, karantánok az Alpokban, morvák.

A szlávok önállósult köznépet alkottak. Döntően paraszti életet éltek, tehát **keresték** a termékeny földeket. A vlah / oláh / román nyelvű őslakók nyelve a hegyvidéki térségekben az újkorig fennmaradt, az Isztriától a Pindosz-hegységig. Ezen nyelveket az alacsonyabb és termékenyebb területeken uralomra jutó szláv nyelv / nyelvek szorították fel a terméketlen hegyvidékekre.

„A Bajánnal érkezett szlávok ... az avar birodalom központi térségei körül telepedtek le. Egy találó kifejezéssel gyűrűszerűen körbetelepülték a Kárpát-medencét.”⁷² A térségben legtermékenyebb Medencébe **mégsem** jelentek meg számottevően. A Medence túlnyomó részén legfeljebb szórványos a szláv régészeti hagyatéék. Annál szórványosabb, minél termékenyebb a talaj és központibb helyzetű a táj.

Mindez arra utal, hogy a Medence legalább 567-től földműves szempontból tele volt.

Az eddigiek véleményem szerint azt mutatják, hogy a Medence népének nyelvcsereje érdemben 567-ig nem kezdődhetett el.

A Gyóni Gábor írásához⁷³ közölt térkép szerint a Medence peremétől induló szlávok terjeszkedésük során 850 körülre nyugaton a Fiume-Kiel vonalig terjeszkedtek. *Körbevették* Medencét, de jellemzően kihagyták annak termékeny alföldjeit és dombságainak is nagy részét. Összességében több mint 1 millió km²-t szálltak meg, a Medence belsejében viszont legalább 150 e km²-t **kihagytak**. Ez a szabadon hagyott terület pedig termékenyebb, mint a megszállt 1 m km² *bármely*, ekkora részlete.

A régészeti adatok szerint alig volt szláv lakosság az Alföldön a 9. században. „A régészeti leletanyagban a 9. századi Nagyalföldön mindenesetre **alig** találni olyan leleteket, amelyet több-kevesebb biztonsággal **szlávnak** tekinthetnénk, ami ezen etnikumnak **legfeljebb rendkívül szórványos** elterjedésére utalhat. ... egész egyszerűen **nem látható az a szláv tömeg, amely a feltételezett nyelvcsere folyamatában átadóként szolgált volna.**”⁷⁴ A szöveg utolsó sora hibás. A „szláv tömeg” nem átadó, hanem az egyik átvevő a Kristó-féle elméletben.

⁷⁰ Dusan Kovac: Szlovákia története. Pozsony, Kalligram, 2001. p.: 22.

⁷¹ Zoltán András: Magyar-szláv nyelvi kapcsolatok. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016.

⁷² Makkay János, 2009. p.: 110.

⁷³ Gyóni Gábor: Szlávok Kelet-Európában. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2015. p.: 80.

⁷⁴ Takács Miklós: Szlávok a Kárpát-medence déli, központi és keleti részén. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2016. p.: 70.

4.5. Összegzés

A pusztai népekkel érkező földművesek okozta nyelvcsere a Medencében nincs régészeti nyoma, Euráziában pedig nincs példája.

A Medence földműves népe pedig a vizsgált időszakban alapvetően nem változott meg. Ezek a megállapítások azonban nem zárják ki a nyelvcsere lehetőségét. Ezért a továbbiakban ezt vizsgálom.

5. A korai úri nyelvcsere lehetősége

5.1. Szarmaták

A szarmata pusztai eredetű úri nép volt. A lengyel nemesség a szarmatáktól származtatta magát – a magyar pedig nem.

„A saurmaták kétségkívül **iráni nép**, amely később saurmata néven szerepel.”⁷⁵ Nyelvük korai emléke a buguruszláni zabla oldaltag felirata, melyet Kr.e. 550 k. órárm betűkkel jegyeztek le.⁷⁶ (Buguruszlan Szamarától kb. 150 km-re ÉKK-re található a Bugulma-belebeji-dombságban, a Kinyel folyó partján.) Legtöbb nyelvemlékük „... a Fekete-tenger északi partvidékének görög felirataiban és az antik irodalmi művekben található ...”,⁷⁷ A nyelv sajátosságai legvilágosabban a Don torkolatánál, Rosztovtól 30 km-re Ny-ra fekvő Tanais városánál fellelt névanyagban tükröződnek.

Hérodotosz idején a 'saurmaták' még csak a Dontól keletre éltek. A Donon átkelve és nyugat felé törve először a nyugati szkíták vadmezei maradványát szorították be a Krím-félszigetre és a Medencébe. Kr.u. 20 k. ők is elkezdtek beköltözni a Medencébe. Az első saurmaták bevándorlása az Alföldre: „A legvalószínűbbnek a Kr. u. 20 tájéka tűnik.”⁷⁸ Nevük idővel alánra változott, amint arról a Hou Hanshu 118. fejezete is tudósít.

A Terek-Kubán-síkon alávetették őket a kazárok, de amint lehetett, lázadoztak és elszakadtak. Másodvirágzásukra a kazárok meggyengülése és a tatárjárás között került sor (950-1223). Általánosan elfogadott, hogy mai nyelvi utódaik az oszétek.

5.2. Attila népe

Az európai hunok Kr.e. 378 k. szerezték meg és a 454 k-i Nedaoi csatáig uralták az Alföldet. Ez az időszak 76 évet tesz ki. Ezután a Medencében germán nyelvű népek kerültek uralkodó helyzetbe 454-től 567-ig, tehát 113 éven át. Ezért, ha volt is valami nyelvi hatása Attila korszakú úri népének a 76 év alatt, azt a 113 éves germán uralom **felülírta**. Ellenkező esetben külön meg kéne indokolni, hogy miért tanul a föld népe inkább hun-magyarul, mint germánul. Indoklás nélkül a feltevés **módszertani hiba**. A Kárpát-medencei „nomád” bevándorlásokról írják, hogy „Feltűnő a magyarság eredete szempontjából mitikus hunok igen csekély jelenléte ...”⁷⁹

⁷⁵ Vásáry István, 1993. p.: 28.

⁷⁶ Harmatta János: alán (szócikk). In. A Világ nyelvei. Főszerkesztő: Fodor István. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 40.

⁷⁷ Harmatta János: alán (szócikk). In. A Világ nyelvei. Főszerkesztő: Fodor István. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 40.

⁷⁸ Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018. p. 199.

⁷⁹ Bartosiewicz László: A honfoglalás és kora Árpád-kori állattartás régészeti emlékei. In. Hétköznapiak a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2017.

Kézai Simon külön megemlékezik **háromezer** hunról, akik Csigla mezején találtak menedéket és székelyek ősapái lettek. Ez a szám – melyet helyesnek tartok - arra utal, hogy Attila népének kevés utóda maradt a Medencében.

5.3. Germánok

1. Germánok általában

A germánok a balti tenger felől, északias irányból vándoroltak a Medencébe. Útjuk során több évszázadra alávetették a helyi lakosságot, de nyelvüket megtartották.

A Medencében az európai hunok 76 évre rájuk telepedtek ugyan, de bukásuk után előbukkant a korábbi germán vezető réteg: a gótok és a gepidák.

A Nedaoi csata (454) és Baján népének érkezése (567) közötti hosszú évszázadban (113 év) germánok uralkodtak a Medencében. Amellett fogok érvelni, hogy ezalatt végig megőrizték germán nyelvüket.

2. Gótok

A gótok útja a Visztulától keletre, majd a Dnyepertől nyugatra vezetett. 180 k. még nem ereszkedtek Varsónál délebbre. A Medencében először Erdélyt (268-271) foglalták el.

Legfőbb nyelvemlékük a 350 k. fordított és 550 k-i másolatban fennmaradt Wulfila Biblia, mely az Essen melletti Werden bencés kolostorában bukkant fel. Hosszú vándorlásuk után az Ibér-félszigeten megtelepedő gótok nyelve politikai bukásuk – a **711**-es arab hódítás - után tűnt el. A Krímbe szorult csoportjuk Mangup-hegyi városukban még 850 körül is anyanyelvükön írt. Joseph Scaliger pedig 1650 k. arról tudósított, hogy a félszigeten a Wulfila Biblia nyelvéhez hasonló szövegek vannak használatban.

3. Gepidák

Valószínűleg 269 k. foglalták el Kárpátalja térségét. Uralmuknak az európai hunok érkezése vetett véget. A Gepida Királyság a Medencében 455-567 között állt fenn.

Lassú nyelvi beolvadásuk mellett szól, hogy a gótok rokonai voltak, akik úri helyzetben nem adták fel nyelvüket. Emellett az Attila halála utáni időkből ismert nyolc gepida király neve – és ezek germán nevek. Ardarik (447-455), Gunderik / Gunderit, Trupstila / Trufstila (488), Thrasarich (505), Mundonus, Elemund (546), Thurisind (546/549-560), Cunimund (560-567). Régészeti hagyatékuk sem hun jellegű.

4. Longobárdok

A 546-568 közötti bő két évtizedre a megszállják Dunántúlt. A Baján népének érkezése utáni tavaszon Itáliába vonultak. Déli germán nyelvük rúna feliratokból, glosszákból és jövevényszavakból egyaránt ismert. Lombardia névadói lesznek. Nemzetségneveik és az általuk adott helynevek a félsziget déli részén is felbukkannak. Itáliai királyságukat Nagy Károly 774-ben döntötte meg. Katonai bukásuk siettette nyelvi beolvadásukat. Nyelvhasználatuk utolsó bizonyítéka **800** k. került elő. Eredeti nyelvüket tehát Itáliába érve *230 éven át* bizonyítottan használták, politikai bukásuk után viszont negyedszáz év alatt elvesztették.

5.4. Összegzés

A szarmata úri nép iráni volt, tehát nem hozhatott magyar nyelvet.

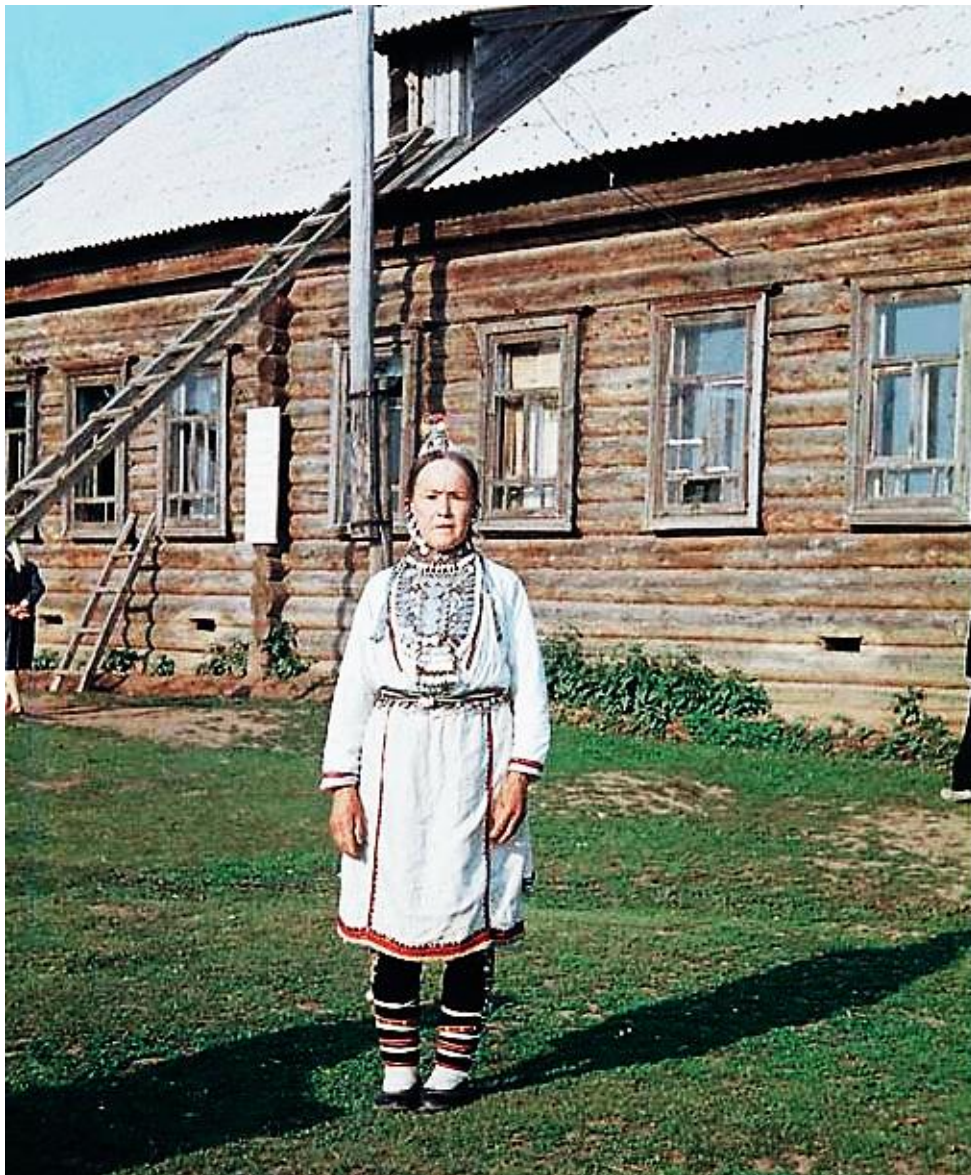
Attila kis számú katonanépének hatását a későbbi germán nyelvi hatás felülírta.

Az eddigiekből arra következtetnek, hogy a Medencében 1-567 között nem volt nyelvcseré.

6. A késői úri nyelvcseré viszonya a nyelvrokonokkal

6.1. A visszaszorulás ténye

„Másfél-kétezer esztendővel ezelőtt Európa területének mintegy 1/3-át lakhatták az uráli nyelveket beszélők ...”⁸⁰ Az „uráli” nyelvek története földrészünkön az utóbbi két évezredben meglehetősen szomorú. Európai nyelvtérképük olyan, mint egy egykor vízzel leöntött asztal, ahol a felszáradóban lévő víz már csak foltokban maradt meg⁸¹. A hasonlatban az asztal Európa északkeleti részét, a víz pedig a finnféle nyelvterületet / nyelvterületeket jelenti. Ezek a nyelvek tehát más nyelvcsalád beli nyelvekkel találkozáskor Európában **rendszeresen** visszaszorultak. Mivel a nyelvcsaládon belüli nyelvterületek átrendeződése az esetleges medencei magyar nyelvcseré szempontjából teljességgel érdektelen, találkozás alatt ez esetben csak a más nyelvcsalád nyelvével való találkozást értem.

Visszaszorultak.

⁸⁰ Csorba Csaba, 2000. p.: 17.

⁸¹ A hasonlat forrása keresés alatt.

6.2. A visszaszorulás táblázata

Az európai uráli nyelvek megadása Szeverényi Sándor szerinti ⁸².

Nyelv	Találkozáskor
1. lív	kihalt
2. észti	visszaszorult
3. vót	visszaszorult
4. inkeri	visszaszorult
5. vepsze	visszaszorult
6. finn	visszaszorult
7. karél	visszaszorult
8. lapp	visszaszorult
9. merja	kihalt
10. muroma	kihalt
11. mordvin	visszaszorult
12. mari	visszaszorult
13. udmurt	visszaszorult
14. komi	visszaszorult
15. komi-permják	visszaszorult
16. nyenyec	visszaszorult

6.3. A visszaszorulás részletei

lív: utolsó anyanyelvi beszélője 2013-ban elhunyt.

vót: 2020-ban 21 anyanyelvi beszélője volt.

inkeri: 2018-ban 120 beszélője volt. ⁸³

finn: Észak felé a nyelvcsaládon belüli lapp rovására terjedt. A nyelvcsaládon kívüli svéd és orosz hatására viszont nyugatról és némiképp délkeletről visszaszorult. A mai Svédország területének legalább tizedén egykor finn nyelvet beszéltek.

merja, kihalt 1300 k.: „A merjék ekkoriban már eloroszosodásuk végső fázisában voltak, így Julianus híre is az egyik utolsó említése ennek a népnek.” ⁸⁴

muroma, kihalt 1100 k.: „a volgai bolgárok és az oroszok 1088-ban vívott háborúja söpörte el végérvényesen ezt a gazdag, ám kis létszámú népet.” ⁸⁵

komi-permják: A nyelvcsaládon belüli obiák rovására terjedt. Az orosz hatására visszaszorult.

6.3. Összegzés

A 16 rokon nyelvből **nincs** példa nyelvcsaládon kívüli, európai terjeszkedésre. Nem a terjeszkedésük, hanem a visszaszorulásuk látványos.

⁸² Szeverényi Sándor: A magyar nyelv finnugor kapcsolatrendszere. In: A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2018. p.: 18.

⁸³ Szeverényi Sándor: A magyar nyelv finnugor kapcsolatrendszere. In: A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2018. p.: 18.

⁸⁴ Klima László: Finnugor történeti chrestomathia / A 13. századi szerzetes utazók és a finnugorok

⁸⁵ Muromák / Wikipedia

7. A késői úri nyelvcsere viszonya a nyelvi egységgel

„Mert a magyar nyelv nem keveredett nyelv, nem lehet különböző időben ideérkezett rétegekből fölépíteni ... a különböző időszakokban betelepedettek forrása más és más, nem hozhattak egységes nyelvet.”⁸⁶

7.1. Idegen nyelvi hatások táblázata

A feltételezett kései úri nyelvcserét legalább tíz rendbeli idegen nyelvű hatás gyengítette. Ezek közül egyedül az Anonymus által említett „kunok” esete vitatható.

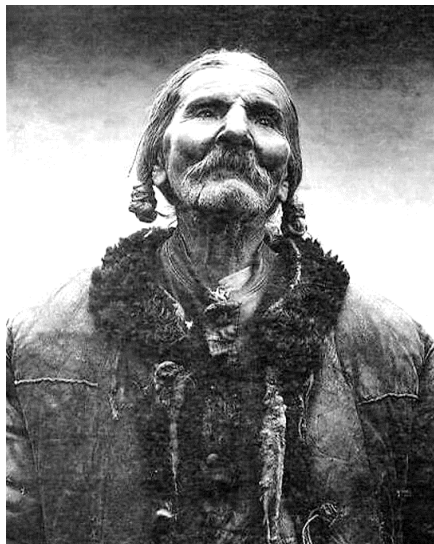
Idegen nyelvű hatások			
Csoport	idő	nép	nyelv
1. Baján népe	568	ogurok	
	600 k.	bolgárok	
	630 k.	bolgárok	
2. Griff népe	677	bolgárok	
3. Köztes idő	803 u.	bolgárok	
	803 u.	szlávok	
	828	bolgárok	
4. Árpád népe	800	kabarok	
	895 k.	„kunok”	
	955 u.	besenyők	
5. Alánok	-	alánok	iráni

Krum vagy Árpád?

⁸⁶ Cser Ferenc és Darai Lajos: „Genetikai nyelvészet”? Török Tibor legújabb közleményének határozott kritikája. Acta Historica Hungarica Turiciensia, 38. évfolyam, 2023.

A Medencében a török és iráni úri nép volt, nem földműves. (Meddig? Amíg eredeti nyelvét beszélte.) Így a török vagy iráni nyelveknek is terjednie kellett volna, mivel a nép velük is közvetlen kapcsolatban volt és nem tudhatta előre, ki lesz végül a győztes. Nem tudhatták előre, hogy kik nyernek 630 körül, vagy 803 körül, vagy 896-ban. **Honnét tudták** volna, hogy törökök ne tanuljanak, magyarul pedig igen?

Honnan tudta?

A táblázat forrásai az alábbiak.

7.2. A táblázat adatai

1. Baján népe, 568-677, 3 esetben

568: Baján Medencébe érkező népének egy része törökökkel beszélt

1. „Hogy az érkező sztyeppeni népek **különböző etnikai** elemeket feltétlenül sodortak magukkal vándorlásaik során, az ma már általánosan elfogadott nézet. Nem kivétel ez alól az avar időszak sem. Elegendő itt a Kárpát-medencei avarok sokrétű temetkezési szokásaira gondolnunk.”⁸⁷

2. Baján népéről írják, hogy „A türk kagán 598. évi levele szerint az ogur törzsek közül váltak ki, tehát **legalább egy részük** valamilyen **őstörök** nyelven beszélt.”⁸⁸

600 k. bolgár törökök éltek a Szerémségben.

A Bizánci Birodalmat dúló avarok foglyokat szednek, akiket Szávaszentdemeter térségében, a Dunánál telepítenek le, akik ott „**bolgárok, avarok és más pogány népek közé** vegyültek ...”⁸⁹

630 k. nem csak a Vadmezőn jön létre a Bolgár Birodalom, hanem a Medencében is kísérletet tesznek a hatalomátvitelre. Ez utóbbi az ún. '**bolgár puccs**'. Elég sok bolgár kellett ahhoz, hogy ez az avarokkal szemben sikerrel kecsegtessen.

2. A Griff népe, 677-803, 1 esetben

677 k. a bolgár Kuvrat negyedik fia, Kuver⁹⁰ / Kuber - a Medencében telepedett le.

„... **670 táján Kuvrat bolgár** fejedelem egyik fia onogurjaival Pannóniában telepedett le ...”⁹¹

⁸⁷ Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018. p. 433

⁸⁸ Tomka Péter: Avarok a Kisalföldön. In. Régészeti barangolások Magyarországon. Panoráma, 1983. p.: 164.

⁸⁹ Szabados György, 2023. p.: 39.

⁹⁰ Zimonyi István: Volgai Bulgária. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 67. térkép

⁹¹ Uo. p.: 36.

„A Kuvrat birodalmát felszámoló kazárok elől a bulgár-törökök egy csoportja vonult be a Kárpát-medencébe az avarok védelmét kérve.”⁹²

3. Köztes idő, 803-895, 3 esetben

803 u. Anonymus szerint a **bolgárok** a Palóc-medencéig hódítottak. Az alávetett nép területének északi határvidéke, földrajzi nevekkkel megadva: „... gömöri és nógrádi vár ... Pásztó ... Hangony vize ... Sajó ... Ipoly ... Salán fejedelem hívei voltak ...”⁹³

803 u. „Az avar uralom összeomlásával egyre nagyobb számban érkeztek **szlávok** a Kárpát-medencébe.”⁹⁴

828 k. „A Dráva-Száva közének keleti része Sirmium központtal 828-ban **bolgár** fennhatóság alá került ...”⁹⁵

4. Árpád népe Etelközben és a Medencében, 840-től, 5 esetben

800 k. csatlakoztak a kabarok

„A De Administrando Imperio /DAI/ jóvoltából ismeretes, hogy Álmos népe kétnyelvű volt, hiszen miután a kazároktól elpártolt **kabarok** Etelközben a magyarokhoz csatlakoztak, **megtanították** egymást saját nyelvükre. Emellett a kabarokat a Salzburgi évkönyvek írója **önálló** népcsoportként észleli, amint 881-ben a magyarok fegyvertársaiként Bécs környékén harcoltak.”⁹⁶

„Valamikor 800 körül a kazár kagán ellen fellázadtak egyes kazár vagy kazáriai törzsek, vereséget szenvedtek és menekülniük kellett. A kabarnak nevezett törzsek a magyarokhoz fordultak segítségért.”⁹⁷

„A honfoglalás előtti évszázadban a vándorló magyarság minden bizonnyal **kétnyelvű** volt.” Az író a másik nyelven török nyelvet ért.⁹⁸

895 előtt: Anonymus szerint Álmoshoz **kunok** is csatlakoztak. A kunokon török nyelvű népet értelmes érteni „Akkor a **kunok** hét vezére feleségeikkel, fiaikkal és nagy sokasággal a Pannóniába való indulás mellett döntöttek.”⁹⁹

955 után: Taksony **besenyőket** enged az országba.

„Taksony fejedelem /955 k. – 972 k./ uralma idején **besenyő** csoportok is költöztek a Kárpát-medencébe.”¹⁰⁰

5. Alánok

1. „... azt a csoportot, amelyben az avarok által alávetett alánok /is/ megtalálhatók, a magunk részéről a Dél-Alföldön sejtjük, nevezetesen abban a **zárt** – és a Kárpát-medence további avarságától eltérő vonásokkal rendelkező – körben, amelyet Lőrinczy Gábor határolt körül a bántási Aranka és a Körös–Berettyó vonaláig. E temetők jó néhány jellegzetessége /padmaly, katakomba, fülkesír, torzított koponya, tükör, egy esetben kurgánba másodlagosan beásott sír, a tárgyak kaukázusi és pontusi párhuzamai/ valószínűsíti, hogy a legyőzött és a sztyeppéről magukkal sodort **alánokkal mindenképpen** számolnunk kell az etnikai összetétel meghatározásánál ...”¹⁰¹ Az alán úri nép volt. A fenti sorokból az is kiderül, hogy az említett alánok egységes területen éltek. Ebből kettős nyelvcsere következik. Az alánok először átveszik a magyar nyelvet, aztán átadják a föld népének.

⁹² Róna-Tas András: Kis magyar őstörténet. Balassi Kiadó, Budapest, 2007. p.: 115.

⁹³ Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 31.

⁹⁴ Száray Miklós, 2006. p.: 195.

⁹⁵ Nótári Tamás: A frankok Pannóniában. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. p.: 37.

⁹⁶ Szabados György, 2023. p.: 36.

⁹⁷ Róna-Tas András: Kis magyar őstörténet. Balassi Kiadó, Budapest, 2007. p.: 43.

⁹⁸ Klíma László / Zegernyei: Török magyar őstörténet. Nyelv és Tudomány 2014.09.26.

⁹⁹ Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 17.

¹⁰⁰ Révész László: A honfoglalók szállásterülete. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Helikon, Budapest, 2016.

¹⁰¹ Istvánovits Eszter és Kulcsár Valéria, 2018. pp. 431-432.

2. „Az avar korban a Kárpát-medencébe érkezők jelentős hányada azonban nem az avar elit örökségét hordozta, hanem hun és iráni /alán/ **genomokból** modellezhető. Ez arra enged következtetni, hogy az avar és hun korszakok népessége között nagymértékű az átfedés, és az avarok Európába érkezésével a korábban ott lakó népeket felülrétegezte egy, az ősi Mongóliából frissen érkező elit csoport.” ¹⁰²

3. A nagyszentmiklósi kincs úri hagyaték. Iráni nyelvű felirat is szerepel rajta.

6. Egyéb

1. Valamikor a vizsgált időszakban - érkezik Edmen anyjának khorezmi rokonsága. „Edmen pedig, amikor a magyarok másodszor jöttek be Pannóniába, az apjának és anyjának hatalmas rokonságával együtt ide költözött, mert hát az anyja a **corosminusok** közül származott.” ¹⁰³

Nyelvük biztosan nem ismert, de általában iráni vagy török nyelvűnek tartják őket.

2. Anonymus szerint „Az **orosok** közül is sokan Álmos fejedelemhez csatlakoztak és vele jöttek Pannóniába. Utódaik a mai napig itt laknak szerte az országban.” ¹⁰⁴ Ezek az oroszok szláv vagy germán (varég) nyelvet beszélhettek. Mivel nem biztos, hogy úri nép voltak, a táblázatban nem szerepelnek.

7.3. Tükröződik a kétféleség a szókincsben?

Az **angol** nyelv szókészletének **83 %-a** nem germán eredetű.

A **magyar** szókészletnek viszont Fodor István szerint is csak **35 %-a** idegen eredetű, az irodalmi nyelvben használt szavaknak pedig csak 12 %-a. ¹⁰⁵ A magyar tehát sokkal kisebb idegen behatást mutat, mint az egyértelműen germánnak besorolt angol.

A kései úri nyelvcsere során a Medencében jelen lévő török és indoeurópai nyelvek hatására a szókincsnek sokkal jobban meg kellett volna változnia.

A magyar köznyelv legalább 10 ezer szót használ. Ennek 71 %-a zárt, ami alatt azt értem, hogy csak a magyar nyelvben van meg. Szavaink 29 %-a más nyelvekkel közös.

összes	10 000	100 %	
magyar, zárt	7 056	71 %	
közös	2 944	29 %	
finnféle	1 000	10 %	max; min. 700
iráni	20	2 ezrelék	10 biztos 23 bizonytalan ¹⁰⁶
török	400	4 %	(1)
szláv	900	9 %	(2)
román	24	2 ezrelék	Etimológiai Szótár
latin	200	2 %	p. > 200
német	400	4 %	köznyelvi

1. „*Honfoglalás előtti török jövevényszavaink száma 300 körüli.*” ¹⁰⁷ Mások szerint „... a mai magyar nyelvben használatos, honfoglalás előtti török kölcsönszavak ... négyszáz szó ...” ¹⁰⁸

2. „... a nyelvünkben élő mintegy 900 szláv jövevényszó ...” ¹⁰⁹

¹⁰² Teljes genom vizsgálatokkal derítették fényt a hunok, avarok és honfoglaló magyarok származására. MKI, 2020.05.30.

¹⁰³ Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 102.

¹⁰⁴ Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 17.

¹⁰⁵ Fodor István, 1975. p.: 15.

¹⁰⁶ Etimológiai szótár. Főszerkesztő: Zaicz Gábor. Budapest, Tinta Kiadó, 2006. p.: 970.

¹⁰⁷ Rédei Károly, 2003. p.: 58.

¹⁰⁸ Sándor Klára: A honfoglalók nyelve. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016.

¹⁰⁹ Antal, Csongor és Fodor, 1970. p.: 6.

7.4. Összegzés

Az átadóként feltételezett pusztai eredetű néphullámok nyelve nem volt egységes. Számos népcsoport nyelve biztosan török. Ennek a hatásnak viszont jelentősen gyengítenie kellett volna a feltételezett nyelvcsere erejét.

8. A késői úri nyelvcsere viszonya az ismert nyelvcserekkel

8.1. Célkitűzés

Az alábbiakban áttekintem a pusztai népek által végbevitt nyelvcsereket Kr.e. 400-tól Kr.u. 1897-ig. Ezután megvizsgálom, hogy a Medencében feltételezett nyelvcsere beleillik-e az ismert események menetébe, vagy sem.

8.2. Folyamatok kéz a kézben

A pusztai és a Pusztai peremén élő földműves népekre vonatkozó létszámbecslések visszanyúlnak a Kr.e. időkhöz. Összességében az derül ki belőlük, hogy a folyamatok kéz a kézben járnak, bár az időben visszafelé a becslések szórása nő. A **mintázat** viszont mindig ugyan azt mutatja: rendkívül kis létszámú pusztai népeket és nagy létszámú peremi földműveseket.

A pusztai és pusztai eredetű népek zömére vonatkozóan az első biztos létszámadat sorozatot az 1897-es orosz birodalmi népszámlálás adja.¹¹⁰ Mivel ebből az évből már a Pusztai egyéb tájairól és a földműves perem területéről is elegendően pontos létszámadatok vannak, ezt az évet veszem alapul.

8.3. A nyelvátadási időszak fogalma és időhatárai

1. Fogalma

Ebből az időszámból elterjedt pusztai eredetű nyelvet beszéltek az oszétek, törökök, mongolok - és egyesek szerint a magyarok. (Ez utóbbi állítással szemben fogok érvelni. Véleményem szerint az alábbi adatok megmutatják majd, hogy a Medencében élő magyarok nem pusztai hatásra kezdtek magyarul beszélni.) Az egyes pusztai népek nyelve nagyjából meghatározható időszámon belül volt kiváltságos helyzetben. Az adott nyelv addig okozhatott nyelvcsereket az alávetett, eredetileg más nyelvű nép körében, amíg kiváltságos helyzete fennállt. Ez az időszak a nyelvátadási időszak.

2. Időhatárai

Kezdet

Az ereje teljében lévő pusztai nép beköltözése az adott területre. Ekkortól nyelvét a föld népe is igyekezhet megtanulni.

Vége

1. A nyelvátadás eléri a táj földrajzi határait, tehát már nincs kinek tovább adni a nyelvet.
2. A kiváltságos helyzet megszűnik. Ennek oka általában a katonai és / vagy politikai bukás.

8.4. A nyelvátadási időszak a konkrét esetekben

Az időszáma vonatkozó adatokat kiemeltem és a következő pontban tárgyalom.

¹¹⁰ Adatai elérhetők a Világhálón.

A nyelvcsere erejét és intenzitását a pusztai eredetű nyelvet beszélők számának és a nyelvátadási időszávnak hányadosa adja meg. Mértékegysége: ezer fő / év.

9. A pusztai eredetű úri népek által végbe vitt nyelvcserek

9.1. Az iráni nyelvek terjedése Európában, Kr.e. 400 – Kr.u. 373, 950-1223

Kezdet: Az az iráni nyelv, amely az oszét őse volt, a szkíták visszaszorulásával, az iráni nyelvet beszélő úri nép terjeszkedésével kiváltságos helyzetbe került a Terek-Kubán-síkon (Kr.e. 400 k.), Vadmezőn (Kr.e. 350-től) és a Medencében (Kr.u. 20-tól).

Másodvirágzása: Az iráni nyelv a Vadmezőről és a Medencéből kihalt, a Terek-Kubán-síkon hosszasan fennmaradt. Az alánok 373 k. behódoltak a hunoknak, és ezzel kiváltságos helyzetük megszűnt. Bár a hunok után 463 k. bolgár török, 567-től türk, 630-tól pedig kazár fennhatóság alá kerültek, mindannyiszor megmaradtak, mint jelentős és egységes nép. 950 k. megerősödtek, amit József kazár kagán ekkoriban írt levele is jelez. „A 10-13. század folyamán az alán királyság területileg kiterjedt, jelentős hatalommá vált. Bíborbanszületett Konstantintól tudjuk, hogy az alánok 950 körül észak felé egészen Sarkel váráig /Don alsó folyása/ vezettek támadásokat.”¹¹¹ A 10. század folyamán hatalmuk alá vonták a tőlük nyugatra lakó cserkeszeket /kaszogokat/ is.”¹¹²

Vége: 1223 után a tatárjárás végleg megtörte őket és fokozatosan felszorultak a Kaukázus völgyeibe, majd benyomultak a főgerinctől délre is. Így eljutottak a mai Dél-Oszétiába is.

9.2. A török nyelvek terjedése a Terek-Kubán-síkon, 463-1556

Kezdet: A kun-kipcsakok betelepődése 1050 k.

Az egykori kazár területről írják, hogy „... a 11. század közepétől e térségben jelen lévő kipcsakok sem szervezték egységes állammá.”¹¹³

Vége: 1593

Az Asztrahányi Kánság bukása (1556) és a mongol nyelvű kalmükök Volgán való átkelése (1630). Középpontjuk 1593.

9.3. A török nyelvek terjedése a Vadmezőn, 463–1484

Kezdet: A bolgárok érkezése 463-ban.

Vége: A Vadmező meghatározó pusztai eredetű állama az Arany Horda felbomlása után a Krími Kánság lett. A Krími Kánság 1484-ben az Oszmán Birodalom részévé vált, ami meggyengülését mutatta. Előre törtek a kozákok és oroszok. Ekkor a nyelv terjedése megállt.

9.4. A török nyelv terjedése a Volgakönyöknél, 725 – 1552

Kezdet: A bolgárok érkezése (725).

„Történetileg valószínűbb az a feltevés, hogy a 8. század első felében a Kaukázus előterében zajló arab-kazár háborúk következtében költöztek a török törzsek a Volga-Káma vidékére.”¹¹⁴

¹¹¹ Moravcsik Gyula: Bíborbanszületett Konstantin: A birodalom kormányzása, bevezetés.: Olajos Teréz, Bp. 2003/2. p.: 63, 65.

¹¹² Polgár Szabolcs: Alánia és a nemzetközi kereskedelem a korai középkorban. Elérhető a Világhálón.

¹¹³ Vásáry István, 1993. p.: 146.

¹¹⁴ Zimonyi István: Volgai Bulgária. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 65.

Vége: A Kazáni Kánság bukása (1552).

9.5. A török nyelvek terjedése Kelet-Szabíriában, 800 – 1582

Kezdet: 750 k. a besenyők fő csoportja még az Irtisi-kapuban van. Mintegy 50 év múlva benyomulnak a Kulunda-pusztára és elkezdik nyugat felé szorítani Árpád-népét. (800)

Vége: A Szibériai Kánság bukása (1582).

9.6. A mongol nyelvek terjedése Mongóliában, 924-1206

Kezdet: A Krigiz Birodalom bukása (924)

Vége: Dzsingisz Kán egyesíti a mongol törzseket, melyek között több frissen cserélte le eredeti, török nyelvét (1206).

9.7. A török nyelvek terjedése Hszincsiangban, 700-1100

Hszincsiang: Ikerközpont + Dzsungária + Tarim-medence.

Kezdet: A török nyelvű pusztai népek a területet több hullámban, 555–900 között hódították meg vagy vonták uralmuk alá. Ilyen esetben kerekített középértékkel számolok (723).

Vége: Az iráni nyelvű szakák és a tugrik (régi nevükön tohárok) beolvadása 1100 k. „Úgy tartják, hogy a Tarim-medence lakossága a 11. század végére nyelvileg eltörökösödött.” ¹¹⁵

9.8. A török nyelvek terjedése az Oázisfüzérben, 999-máig

Kezdet: Az Oázisfüzérben meghatározó Szogdiát alapul véve 999.

A Szamanida birodalom (875-999) bukásáról írják, hogy „Ez időtől kezdődött el intenzíven Transzoxánia eltörökösödése, mely folyamat egészen napjainkig tart, hiszen az iráni elem a városokban mostanáig fennmaradt.” ¹¹⁶

A nyelvcsere kezdete Iliában és Tarsziában 560 k; Horezmben: 999 k; Pártiában 1153 k.

Vége: Ma is tart, pl. Szogdiában.

Üzbegisztán lakosságának 2021-ben 4.8 %-volt iráni nyelvű tadzsik ¹¹⁷. Nagyobb az arányuk a városokban. Tadzsikisztánban a tadzsik az államnyelv. A jagnóbi nyelvet általában a szogd folytatásának tekintik, vannak, akik újszogdnak nevezik. Elzárt helyeken, a Turkesztáni-, Zeravsán- és Hisszár-hegységekben még mindig vannak beszélői.

9.9. A török nyelvek terjedése Nagy-Azerbajdzsánban, 1040-1923

Nagy-Azerbajdzsán: Azerbajdzsán ország + Iráni-Azerbajdzsán.

Kezdet: A térségben a török nyelv 1040 k. válik jelentőssé.

1029: „A horszáni oguzok avagy türkmének sok bajt okoztak a civilizált gaznevida államnak +-rablásaikkal, így 1029-ben kitették a szűrüket Horaszánból. Az oguzok ekkor Azerbajdzsánba mentek, ahol a helyi fejedelmek felhasználták őket egymás elleni harcaikban. Ezek az azerbajdzsáni oguzok a mai azerbajdzsán törökök ősei.” ¹¹⁸

¹¹⁵ Akiner, Shirin, ed. 2013. Cultural Change and Continuity in Central Asia. London: Routledge. pp. 71. ISBN 978-1-136-15034-0.

¹¹⁶ Vásáry István, 1993. p.: 108.

¹¹⁷ Üzbegisztán, Wikipedia

¹¹⁸ Vásáry István, 1993. p.: 114.

1041: A dandanakáni csatában a szeldzsukok legyőzték a gaznevidákat, és három évtized múltán elérték Anatóliát.

Vége: A türkmén eredetű kádzsárok uralma Iránban 1923-ban ért véget.

9.10. A török nyelvek terjedése Kisázsiaiban, Kr.e. 1071-máig

Kezdet: 1071-ben a manzikerti csata lehetővé tette a törökök számára Anatólia megszállását.

Vége: A törökösítés – a kurdok rovására – máig tart.

9.11. A magyar nyelv feltételezett elterjedése a Medencében, 567 v. 677 v. 895- 1055

A késői úri nyelvcsere nem tény, hanem feltételezés, tehát nem tartozik az ismert nyelvcserekhez. Azért írom mégis e felsorolás végére, hogy az ismert nyelvcserekkel összehasonlíthassam.

Kezdet: Baján népének érkezése 568-ban vagy a Griff népének érkezése 677-ben vagy Árpád népének érkezése 850-945 között. Ez utóbbi esetben a középértékkel számolok, ami kb. 895.

Vége: A Tihanyi Alapítólevél kiadása 1055-ben, mivel ettől kezdve a magyar nyelv a Medencében általánosan elterjedtként mutatkozik.

9.12. Táblázat

A táblázatban az Erő a nyelvcsere erejét jelenti. A „Nyelvátadási időszak” c. sor első száma dőlten van szedve, mivel Krisztus születése előtti évszámot jelez.

A pusztai eredetű úri népek által végbe vitt nyelvcserek						
Sz.	Terület	Nyelv	Beszélő	Nyelvátadási időszak		Erő
1.	Európai puszták - Oszétia	iráni	172 e	400 - 373	773	0.2
				950 - 1223	273	
2.	Terek-Kubán-sík	török	194 e	1050 - 1593	543	0.4
3.	Vadmező	török	287 e	463 - 1484	1021	0.3
4.	Volgakönyök	török	5 165 e	725 - 1552	652	6.1
5.	Kelet-Szabíria	török	2 568 e	800 - 1582	782	3.3
6.	Mongólia	mongol	1 500 e	924 - 1206	283	5.3
7.	Hszincsiang	török	1 600 e	723 - 1100	377	4.2
8.	Oázisfűzér	török	3 200 e	999 - 1897	898	3.6
9.	Nagy-Azerbajdzsán	török	4 100 e	1040 - 1897	857	4.5
10.	Kisázsia	török	7 600 e	1071 - 1897	826	9.2
11.	Medence	magyar	8 300 e	567 - 1055	488	17.0
				677 - 1055	378	22.0
				895 - 1055	160	51.9

9.13. Összegzés

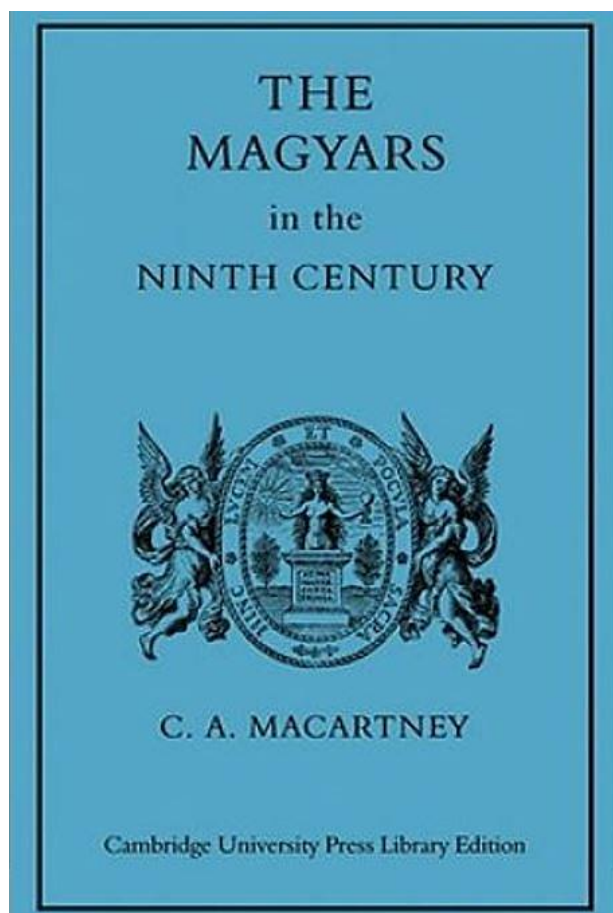
A táblázatának adatait áttekintve láthatóvá válik, hogy Kr.e. 400–Kr.u. 1897 közötti mintegy 2297 év során **nincs** példa arra, hogy egy pusztai eredetű nép olyan elemi erejű nyelvcsereét vitt volna végbe, mint amelyet a „finnugor” magyar nyelv a késői úri honfoglalás elméletek **bármelyike** szerint végbe vitt. Ez a különös „finnugor” nyelvű nép nyelvi szempontból **extrém** módon, hihetetlenül sikeres lenne, még a hármas honfoglalás elfogadása esetén közel

kétszer sikeresebb, mint az akkori, kisázsiai török, amelyik a második helyezett a nyelvcsere erejét bemutató táblázatban.

Véleményem szerint erre a jelenségre utal a magyarokkal kapcsolatban az, amit Sudár Balázs és Macartney állít.

Sudár Balázs: **”Egyedülálló dolog, hogy itt áll a nyelvünk Európa közepén, egy teljesen idegen nyelvi közegben.”** És: **„A magyar nyelv egy lakott területen meg tudta őrizni a pozícióit, sőt, bővíteni is tudta – ez kivételes a sztyeppetörténetben. Szerinte azonban mindez nem a magyar nyelv különlegességét jelzi, hanem a nem tudásunkkal lehet összefüggésben: nem tudjuk, hogyan történt.”**¹¹⁹ Véleményem szerint a pozíció bővítése nem egyszerűen lakott, hanem a kornak megfelelően *sűrűn* lakott területen történt. És ez a különleges.

Macartney megállapítása a magyarokra vonatkozóan – melyet alcímnek is választottam - így szól: **„Eredetük és korai vándorlásuk már régóta zavarba ejtette a tudósokat”,** és ez **„a legsötétebb történelmi rejtélyek egyike”**¹²⁰.

Zavarba ejtette.

10. A Medence hangjai az írott források alapján

10.1. A Medence korai hangjai

A Medencében a föld népe először szórványosan, aztán kórusban szólal meg magyarul. Ezen növekedés oka nem az aránybeli változás, hanem az írás terjedése.

Elsőként azokkal az adatokkal foglalkozom, melyeket a kutatók nagy része elfogad.

¹¹⁹ Sudár Balázst Kovács Gergő kérdezi a Mandinerben.

¹²⁰ Macartney, C. A. The Magyars in the Ninth Century; Cambridge, 1930. In. Arthur Koestler: A tizenharmadik törzs. Random House, New York, 1976. Lazi Könyvkiadó, Szeged.

Jelek: megértés: ~, vissza következtetés ←

Évszám	Adatforrás	Nyelvi adat	Hely / mellett
359	Ammianus Marcellinus	„Marha, marha!” (1)	Óbuda v. Zalánkemén / Titel (2)
400	Mahmud Terdzsümán	Attila népe ~ föld népe (3)	Dunától keletre
558	Malalas	Attila népe ~ Baján népe	-
582	Meandrosz	Attila népe ~ Baján népe	-
791 805	Nagy Károly-i oklevél	„Sarwar” (4)	Sárvár
895	Gyula barát	„teljesen magyar a nyelvük” (5)	←
1050	Knieszsa-térkép	magyar névadás	Gabonakamra
1055	Tihanyi alapítólevél	„Feheru uratu rea meneh ...”	Tihany

Érthetőségi sorozat: Baján népe - Malalas-Meandrosz – Attila népe – Mahmúd Terdzsümán – Föld népe – Ammianus Marcellinus – magyar nyelv – Gyula barát – Árpád népe.

1: A szolganépből 322-ben a köznép szintjére emelkedett, egykori szolga származékáról van szó. „Amikor a császár megjelent az emelvényen, és barátságos hangon éppen megszólalni készült, s úgy akart hozzájuk beszélni, mint a *jövőben engedelmes alattvalóihoz*, egyikük éktelen haragra lobbánva az emelvény felé hajította csizmáját, és ezt kiáltotta: „**marha, marha**”, ami náluk csatakiáltásként hangzik. Erre az egész gomolygó tömeg arrafelé tódult, és hirtelen magasba emelve a barbár zászlót, vad üvöltéssel egyenesen a császár felé rohant, aki a magasból letekintve mindenfelé ide-oda futkosó tömeget látott feléje közeledni dárdákkal, kivont kardokkal, kopjákkal. Már vesztét érezte közeledni, de úgy belevegyült az ellenséges szándékú emberektől és a sajátjaitól kavargó tömegbe, hogy senki sem tudta róla, vezér-e vagy közkatona. Nem volt idő a habozásra, fölpattant egy gyors lóra, és elvágtatott. Testőrei megpróbálták visszavetni a tűzvészként terjedő barbár áradatot, de sebektől borítva elhullottak, vagy a rohamozóktól eltiporva földre hanyatlottak. Az aranyos kárpittal díszített császári szék a támadók könnyű zsákmánya lett.” ¹²¹

2: Aquincum v. Acumincum. „A *limigantes* lakóhelyének lokalizálása ebben az esetben ismét annak függvénye, hogy Ammianus „Acumincum”-ja Aquincummal vagy Acumincummal azonosítható-e.” ¹²²

3: Pannóniába érkezve Attila népe látja, hogy „csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, és **az ő nyelvükön** beszélnek /az ottani népek/. 'Mikor kerül a kezünkre ennél jobb ország?'” ¹²³

4: „Nagy Károly 791-ben 'Sarwar'-on keresztül tért haza avarországi hadjáratából. Ugyanez a 'Sarwar' 805-ben is előfordul: Theodor avar kán 'Sarwar' és 'Heimburg' között kér új letelepülési helyet Nagy Károlytól.” ¹²⁴

5: „Julianus nem csupán az etnikai együvé tartozás tudatát, hanem a Kárpát-medencében és a Volga vidéken beszélt magyar nyelv **azonosságát** is hangsúlyozza.” ¹²⁵

A Medence földműves népére vonatkozó legkorábbi adat tehát Kr.u. 395-ből származik és egy **szíriai** születésű író közli. Ekkor a föld népe keresetlen – és **csak magyarul** érthető – szavakkal utasítja el a császári lefokozást. Ettől kezdve 1055-ig **görög, német, zsidó és magyar** származású, **latin vagy bizánci** kultúrkörhöz tartozó adatközlők munkáiból

¹²¹ Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018.

¹²² Istvánovics Eszter és Kulcsár Valéria 2018.

¹²³ Grandpierre Attila, 2019. p.: 43.

¹²⁴ Dr. J. F. Böhm: Regesta cronicologo-diplomatica Karolum, Frankfurt am Main, 1833; pp.: 17, 24. In. Götz László: Keleten kél a nap. Püski Kiadó, 1994. p.: 366.

¹²⁵ Szabados György, 2023. p.: 36.

következtethetünk a nyelvre. A változatos társaság által közölt adatok szerint a Medencében a föld népe 395-től magyarul beszélt.

A táblázat nem tartalmazza a környei és jánoshidai nyelvemlékeket, mivel ezek valószínűleg nem (új), vagy nem biztosan (túttartó) a föld népének hagyatékát képezik. A táblázat nem tartalmazza az „Etelköz” szóösszetétel utótagját sem, mivel nem a Medencére vonatkozik.

Árpád népének nyelvére viszont igen.

Évszám	Adatforrás	Nyelvi adat	Hely / mellett
600	Íj markolat lemez	„Te íjat lövesd nyíllal ellen”	Környe / Tatabánya
685	Túttartó	„Baszjad izút”	Jánoshida / Jászberény
930	Bíborbaszületett	„Kouzou” (1)	Dnyeper – Szeret

1. „Ama helyet, ahol a turkok korábban laktak, a rajta áthaladó folyó neve szerint Etel és **Kouzou**-nak nevezik, és ott most a besenyők élnek”

Az itt szereplő „kouzou” szót a tudósok túlnyomó része „köz”-ként értelmezi. A „köz” „ősi, finnugor kori szó”¹²⁶ Mivel a „Birodalom kormányzása” több idősávban és szerkesztés által készült valamikor 900-960 között, évszámként ezen dátumok középértékét vettem (930).

10.2. A Medence későbbi hangjai

1. A Tihanyi alapítólevél, 1055

„Az Árpád-kori szövegek ... csak egyetlen magyar nyelv emlékeit őrzik ...”¹²⁷

„Az 1055-ös tihanyi alapítólevélben és a későbbi keletkezésű emlékekben viszont nyoma sincs már annak, hogy a ’magyar’ nyelv használói körében akár magyar-kabar, akár másféle két- vagy többnyelvűség dívott volna. Az I. András-kori magyar szövegfoszlányok ugyanabból a nyelvből vették, amelyikből később a Halotti beszéd prózája, majd az Ómagyar Mária-siralom lírája kiformalódott.”¹²⁸

A Tihanyi alapítólevél megírása utáni időben exponenciálisan kezd nőni a biztos magyar nyelvemlékek száma.

2. Közokiratok, 1092-től

1092 „... 1092-ben az erdélyi királyi sószállítók kivétel nélkül magyar neveket viseltek: Csány, Csákány, Zákány, Nevesincs, Kásádi, Kötő, Részedi.”¹²⁹

1100 k. „A helynevek és a legkorábbi személynevek viszont szinte teljesen magyar Kárpát-medencét mutatnak már a 11-12. század fordulóján.”¹³⁰

1138 „A dömösi prépostság 1138-ban Álmos herceg által kiadott adománylevelében több, mint nyolcszáz, csaknem kivétel nélkül magyar szolganév van felsorolva.”¹³¹

1138 „1138-ban a Kenyérmezőn fekvő Sajti, azaz Sós faluban és környékén szintén kizárólag magyarok végezték a sótermelést és sószállítást ...”¹³²

1211 „A tihanyi apátság 1211-ben kelt összeírása pedig kétezer nyolcvanöt, döntő többségében színmagyar személynevet tartalmaz.”¹³³

3. Irodalmi művek, 1195-től

Pontosabban: a fennmaradt irodalom művek.

1195 k. Halotti beszéd

1250 k. Ómagyar Mária siralom

¹²⁶ Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár, 2006. p.: 449.

¹²⁷ Szabados György, 2023. p.: 37.

¹²⁸ Uo. p.: 36.

¹²⁹ Makkay János, 2009. p.: 95.

¹³⁰ Uo. p.: 80.

¹³¹ Uo. p. 80.

¹³² Uo. p. 95.

¹³³ Uo. p.: 80.

1440 k. Jókai kódex - az első magyar könyv.

4. Személynévtár

„Fehértói Katalin óriási anyaggyűjtése, az Árpád-kori személynévtár /1000-1301/ 2004-ben 862 nagy méretű oldalon sorolja fel a személynév-anyagot, melynek döntő, túlnyomó többsége nem szláv, nem latin, nem keresztény-bibliai, nem germán, nem türk, hanem magyar.” ¹³⁴

Az említett személynévtárban szereplő nevek mai helyesírással pl. Agyagos (Agyagus), Almás (Almás), Apa, Árva (Arva), Balog (Balug), Bölcs (Belche), Béna (Bena), Bab (Bob), Boldog (Boudog), Bulcsú, Buta (Butha), Bíbor (Bybur) Bika; stb. „És így tovább, az abc végéig.” ¹³⁵

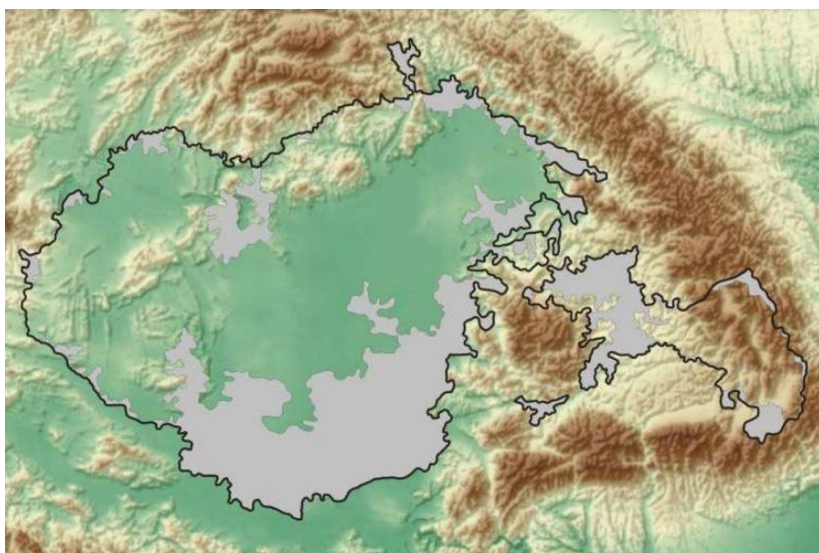
10.3. Összegzés

Az írott források adatainak összevetéséből az következik, hogy a négy hun csoport (Attila, Baján, a Griff és Árpád népe) valamint a Medencében a föld népe magyarul beszélt.

11. A Gabonakamra népe

Jelmondat: „Nyelvünk letéteményese a parasztság volt ...” Illyés Gyula író és költő ¹³⁶

11.1. A Tömb fogalma

1495–1784.

Dr. Kocsis Károly részletesen vizsgálta a magyarság területi elhelyezkedésének változását a Medencében. Ismereteit egy térképsorozatban összegezte. A sorozat tagjai az 2011-es, 1910-es, 1784-es és 1495-ös állapotot mutatják be. Eredményei a lényegi kérdésekben egységben vannak a többi kutató megállapításaival. A véleménykülönbségek részletkérdéseket érintenek. Egyetértés van tehát abban, hogy a Medence központi részében 1495-től a magyarság alkotott egységes tömböt. Ezt az egységet a továbbiakban **Tömb**nek nevezem. A Tömb alakját és népsűrűségét tekintve az évszázadok során némiképp változott, de 1495-től máig tartó folytonossága kétségtelen. Bizonyítják a levéltári adatok. Emellett az idősávban jól ismertek a

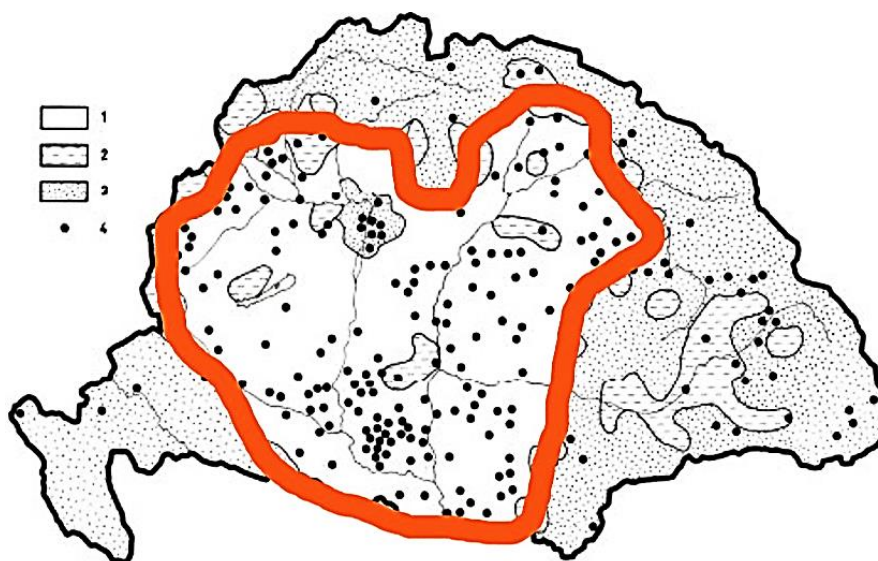
¹³⁴ Makkay János, 2009. p. 81.

¹³⁵ Uo. 81.

¹³⁶ Illyés Gyula: Hetvenhét magyar népmese / Utószó. Huszonharmadik kiadás. Móra Könyvkiadó, 1953. p.: 555.

Tömböt formáló történelmi hatások: a háborús pusztítások, vándorlások és betelepítések, valamint a termékenységi ráta változásai. Végül pedig a Tömb még ma is a Medence központi részét fedi – sokkal inkább, mint bármely más nyelvterület.

A Tömb szépen beleillik a szláv lyukba.

Gabonakamra. Az ábrán Magyarország gabonatermelése a 19/20. század fordulóján (Fodor F. nyomán). Jelmagyarázat: 1 = fő gabonatermelő terület jelentős fölösleggel, 2 = a helyi szükségleteket kielégítő gabonatermelő körzet, 3 = gabona behozatalra szoruló körzet, 4 = fontosabb malomipari település.

11.2. A Gabonakamra fogalma

Az újkőkor óta a Medence lakossága döntően gabonatermelésből élt. A létfenntartáshoz szükséges energia szempontjából a legelőváltó állattenyésztés és a vadászat szerepe jelentéktelen volt. Természetesen jelen voltak ezek a tevékenységek, de a lakosság élelmezését tekintve az összes energia csekély töredékét adták.

A gabonák között kezdettől fogva a búza volt a legjelentősebb. A búza igényes növény. Termékeny és sík helyzetű talajon, búzaklíma esetén ad bő termést. Ezen igények a medencealj azon részén teljesülnek, melyet Gabonakamrának nevezek.

Kr.u. 1100 előtt a Medence földművesei számára a bükkös élelemtermelés szempontjából használhatatlan terület volt, a fenyves pedig még a maiak számára is az. A bükkösök által körülvelt és gabonából legalább önellátó területet a továbbiakban Gabonakamrának nevezem. A Gabonakamra térképezésével

- Teleki Pál, Cholnoky Jenő és Fodor Ferenc (Magyarország gazdasági térképe, 1924)
- a Dr. Rónai András által szerkesztett Közép-Európa Atlasz (1945, Budapest-Balatonfüred; r: KEA), és
- Fodor Ferenc nyomán Frisnyák Sándor¹³⁷ foglalkozott.

A Gabonakamra

- meghatározó része az Alföld, Kisalföld
- tartalmazza a Dél-dunántúli-dombvidék nagy, és a Nyugat-dunántúli-dombvidék kis részét.
- Része a Palóc-medencében lévő Nógrádi- és Gömöri-medence; valamint az Erdélyi-medence egy kicsiny része, pl. a beszédes nevű Kenyérmező.

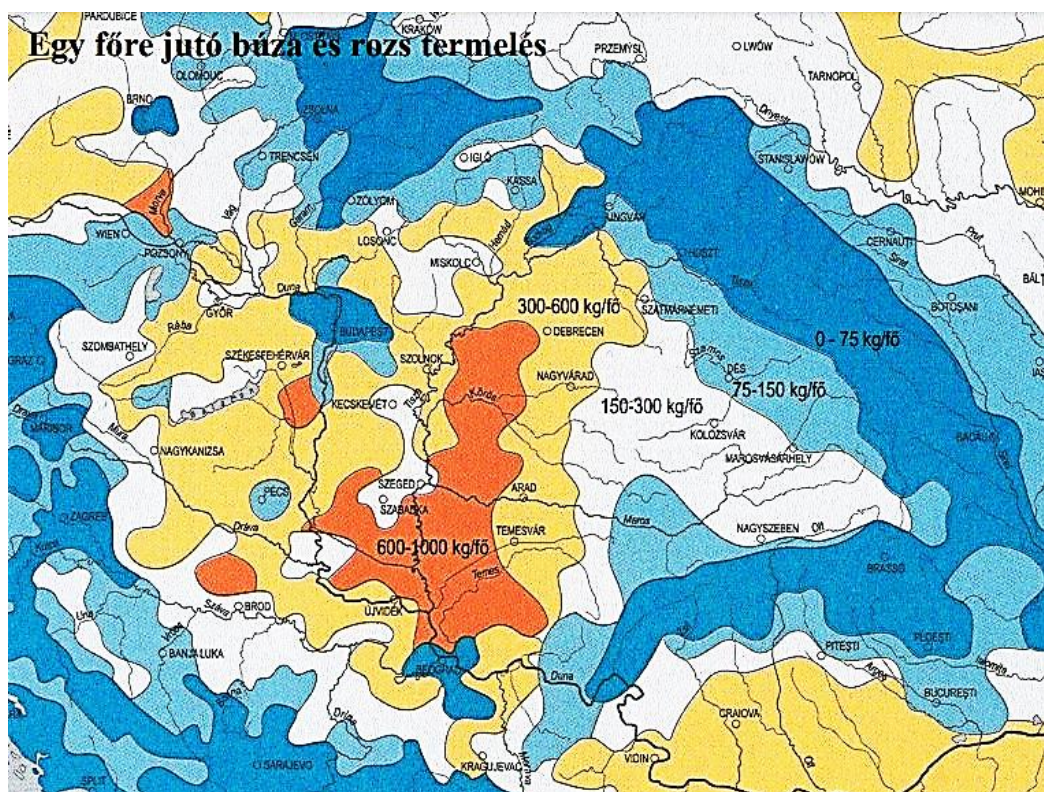
¹³⁷ Frisnyák Sándor, 1990. p.: 129.

- Nem tartalmazza a hegységeket (Északnyugati-, Északkeleti-, Keleti- és Déli-Kárpátok, Dunántúli- és Északi-középhegység, Erdélyi-peremhegység).

1450. Sötétbarnával az összefüggő magyar nyelvterület.

A Gabonakamra határa lényegében a Medence **termékeny talajú területeinek burkológörbéje**. Ezeket a talajok a KEA-ban „csernozem” néven szerepelnek, kiegészülve a „barna erdőtalaj” területeinek egy részével.¹³⁸

Az egy főre jutó búza és rozstermelés.

¹³⁸ Közép-Európa Atlasz, p. 37.

A Gabonakamra határa hozzávetőlegesen, városokkal megadva: Pozsony, Nagyszombat, Nyitra, Léva, Nagykürtös, Losonc, Rimaszombat, Kassa, Nagymihály, Ungvár, Munkács, Nagyszőlős, Szinérváralja, Tasnád, Nagyvárad, Lugos, Versec, Pancsova, Szávaszentdemeter, Deáki, Verőce, Kapronca, Lendva, Szentgotthárd, Kőszeg, Sopron.

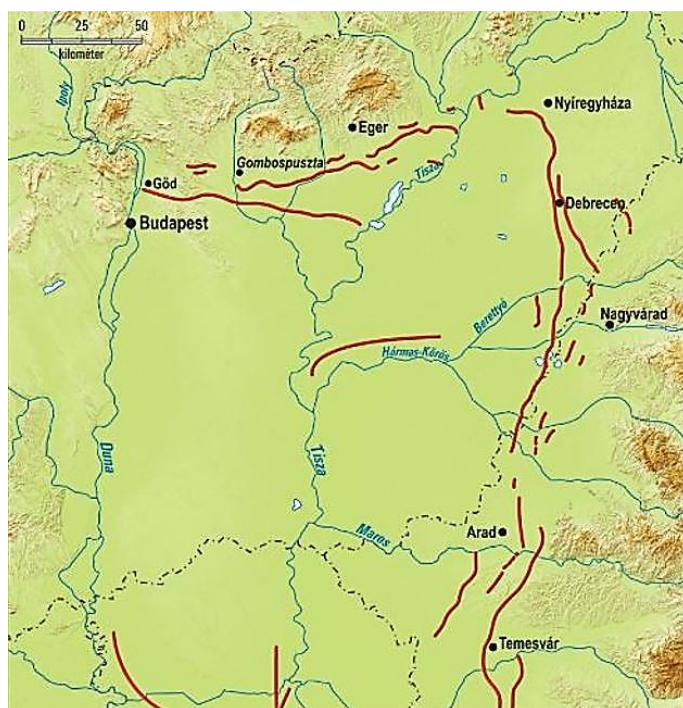
11.3. A Tömb és a Gabonakamra viszonya

Döntő jelentőségű tény, hogy az 1495-ös térképen a Tömb és a Gabonakamra alapjában véve **illeszkedik** egymáshoz - bár természetesen nem teljesen azonos. Akárcsak az alábbi térképezett információk:

1. Csörsz-árokrendszer idevágó külső pereme
2. A kora avar szállásterület / edényművesség elterjedését bemutató térkép
3. A késő avar szállásterület / edényművesség elterjedését bemutató térkép ¹³⁹
4. A Kárpát-medence magyar sírleletei, 10-11. század ¹⁴⁰
5. A Bjelo Brdo kultúra, mely Árpád népének és a föld népének összeolvadásával jött létre.
6. A Kniezsa-térkép által magyar eredetűként feltüntetett helynévanyag, mely az 1050 körüli viszonyokra vonatkozik

Emellett a Szent Istváni vármegyék térképén megfigyelhető, hogy a Kárpátok erdőrengetegét, a peremvidéket az akkori vármegye rendszer még nem érintette. Véleményem szerint azért, mert a belső területekhez képest elenyésző lakosságuk volt.

Az első két (1., 2.) térkép illeszkedésére: „**az alföldi kora avar szállásterület határa csaknem pontosan illeszkedik a Csörsz-árok vonalához**” ¹⁴¹

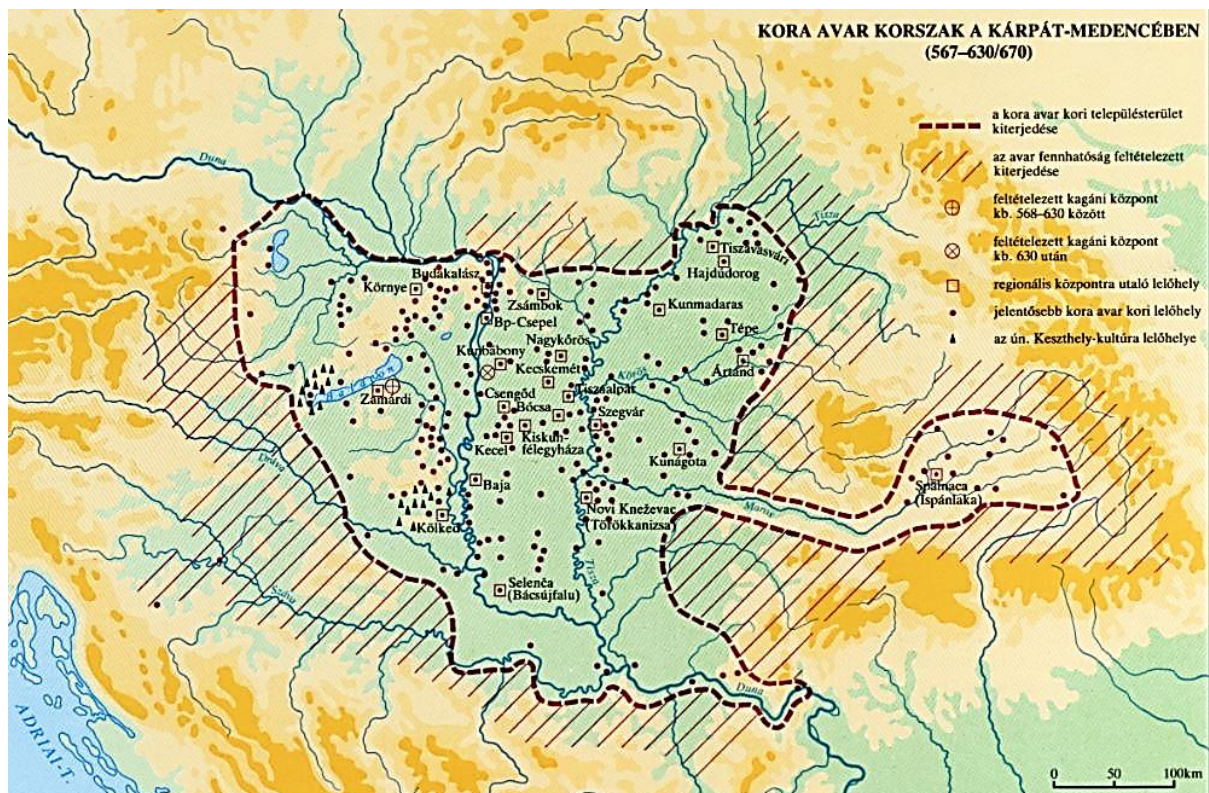

A Csörsz-árok rendszer.

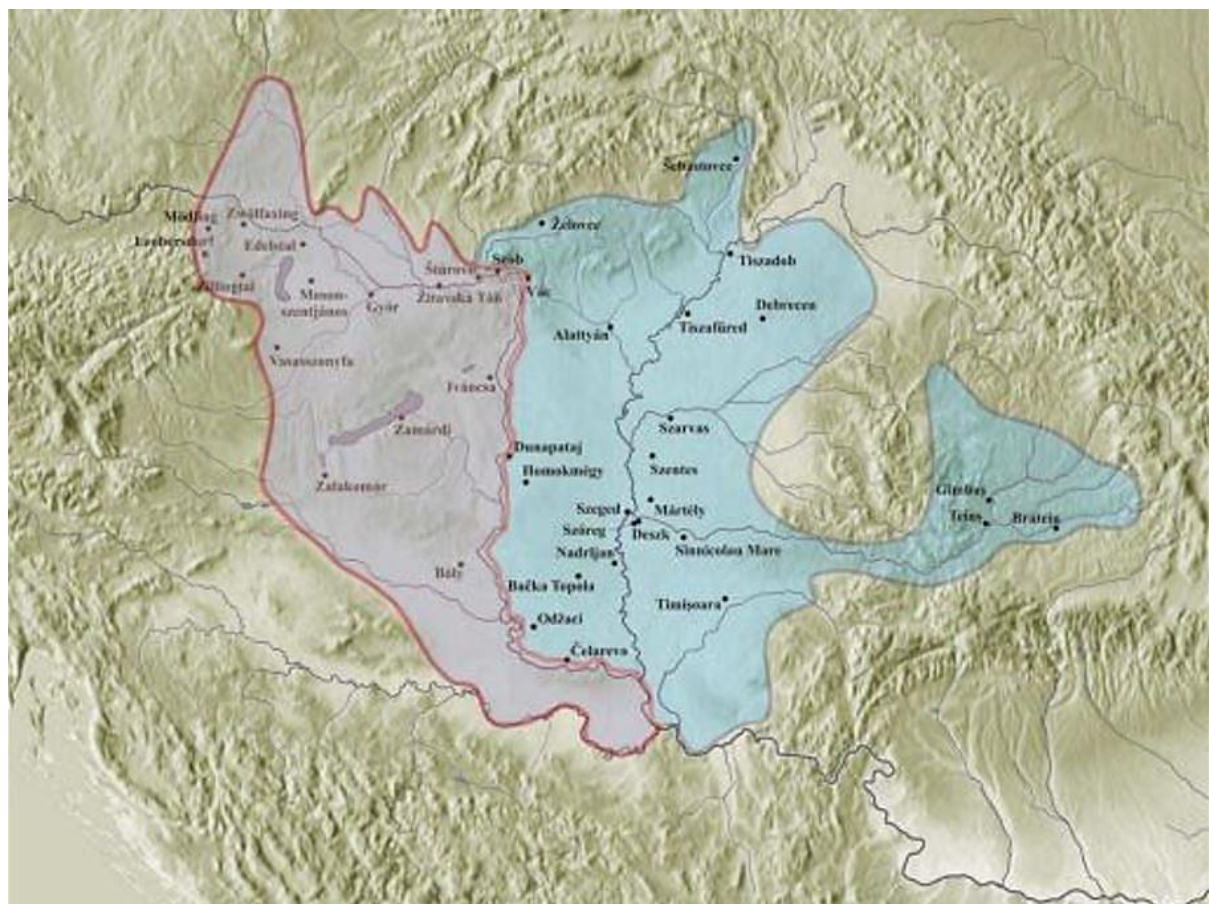
¹³⁹ Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. In: Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Helikon, 2016. p.: 21.

¹⁴⁰ Révész László: A honfoglalók szállásterülete. In: Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Helikon, 2016. p.: 125.

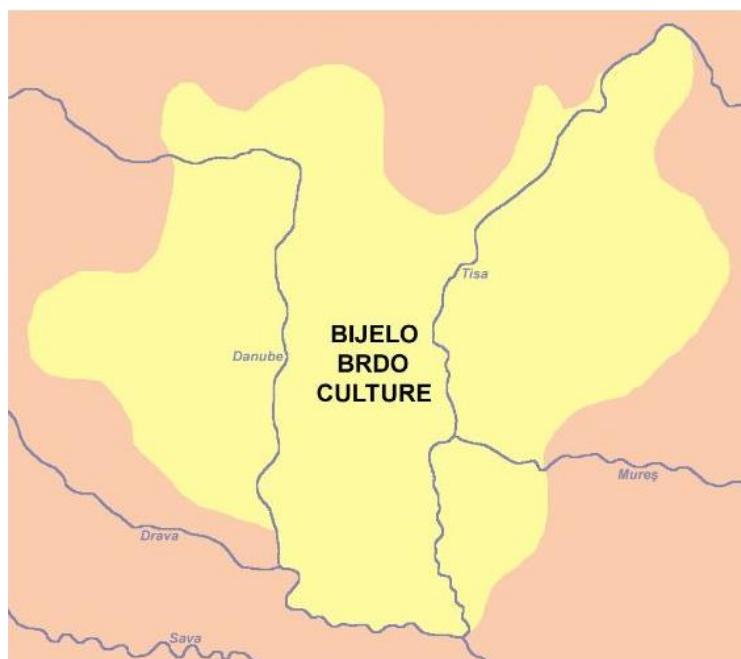
¹⁴¹ Istvánovits Eszter és Kulcsár Valéria, 2018. p. 365.

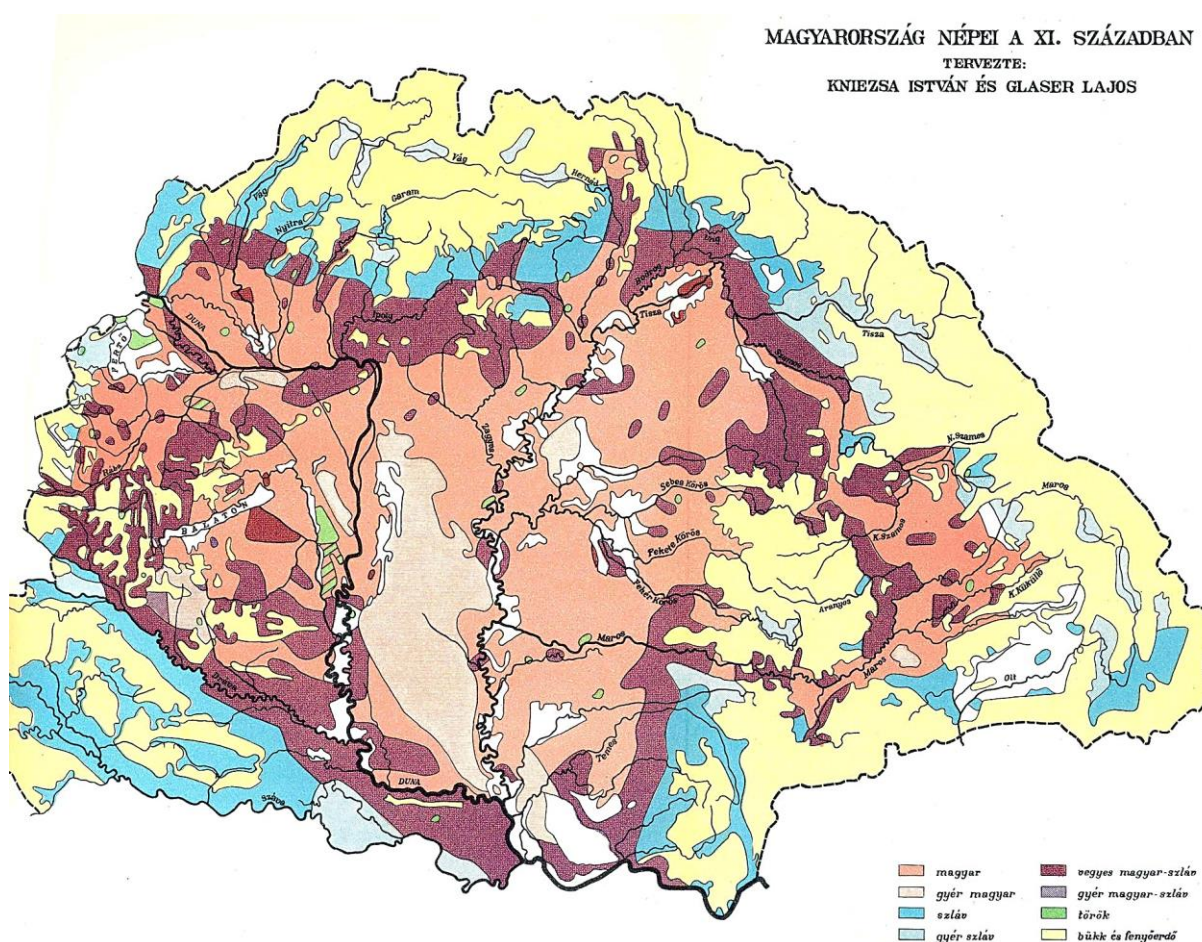
Korai avar kor.

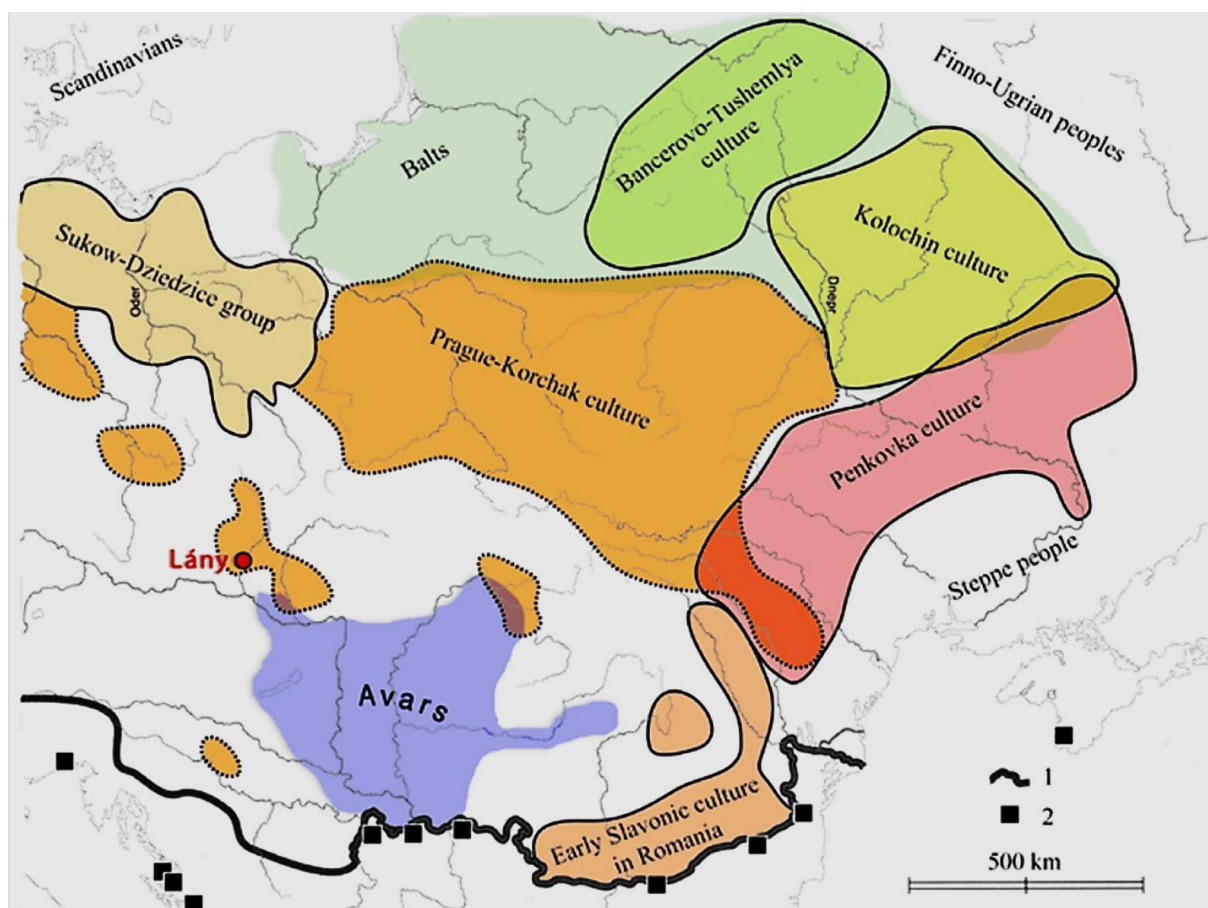
Késői avar kor.

A Bijelo Brdo kultúra területe a 10-12. században.

A Kniezsa-féle térkép. Színek jelentése: sötét rózsaszín = magyar, rózsaszín = győr-magyar, kék = szláv, világoskék = győr szláv, Bíbor = vegyes magyar-szláv, szürke = győr magyar – szláv, zöld = török, sárga = bükk és fenyőerdő.

Szlávok 600 körül.

A Tömböt látványosan **kikerülik**

- a természetes növényzetet bemutató térképek sötét erdei: a bükkösök és a fenyvesek^{142, 143}
- a megmaradt erdőterületek¹⁴⁴
- a szláv szállásterületet bemutató térképek; pl. Prága-Korcsak kultúra, Penkovka-kultúra, Havasalföldi szláv szállásterület; Magyar Östörténeti Témacsoport térképe¹⁴⁵, stb.

A megmaradt erdőterületekkel kapcsolatban tudni kell, hogy „...Európában úgyszólván mindenütt kiirtotta az ember az erdőt ott, ahol földművelésre alkalmas talajokat kapott.”¹⁴⁶

A peremvidékek csak 1100 után váltak úgy-ahogy művelhetővé, egyrészt kötött talajuk, másrészt alacsonyabb maghozamuk miatt. „A középkori agrárforradalom átvétele /12-13. század/, vagyis a nyomásos gazdálkodás, a fordító eketípus használata stb. alapvetően megváltoztatta Magyarország agrárföldrajzi képét. Az új földművelési módszerekkel /és eszközök alkalmazásával/ a maghozamok átlagát a korábbi kétszeresről négyszeresre emelték.”¹⁴⁷

¹⁴² Árvai Mátyás: A Kárpát-medence a honfoglalás előtt. In: Honfoglalás és megtelepedés, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Helikon Kiadó, 2016. p.: 17.

¹⁴³ Közép-Európa Atlasz, p. 36.

¹⁴⁴ Uo. p. 33.

¹⁴⁵ Gyóni Gábor: Szlávok Kelet-Európában. In: Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Helikon Kiadó, 2015. p.: 80.

¹⁴⁶ Közép-Európa Atlasz, p. 32.

¹⁴⁷ Frisnyák Sándor, 1990. p.: 21.

11.4. Magyarok a Tömbön kívül

A középkori Magyarországon nemzetiségi elnyomás nem volt. Számos esetben adatolt a hegyvidéket gyéren megszálló **magyarok beolvasása** a szlovák, ruszin és román betelepülések hatására, abban az időszakban, amikor a Medence egységesen magyar politikai uralom alatt állt. Történt ilyen Túrócban (kb. 1250-1450 között), Ugocsában (pl. Nagyszőlős, kb. 1250-1750 között) és Máramarosban (Kaszó, ma Kaszómező).¹⁴⁸

Ez a jelenség önmagában nehezen hihetővé teszi azt a feltevést, hogy a Tömb más etnikum rovására való magyar terjeszkedéssel jött létre.

12. Tágabb összefüggések

12.1. Nyelvészet

1. Személyes névmásaink elterjedése

Személyes névmásaink első szám első és második személyű alakjai széles körben elterjedtek a sémi-hámi és indoeurópai nyelvekben.¹⁴⁹ A magyarban a személyes névmás rendszere átfogó: kiterjed a birtokos névmásokra, a birtokos személyjelekre és a tárgyias igei személyragokra is. Ilyen átfogó rendszer azonban **nincs** egyik indoeurópai vagy sémi-hámi nyelvben sem. Érthetetlen, hogy ezt a széles körben elterjedt rendszert miért pont a „zavarba ejtő” eredetű magyarság nyelve fejlesztette tökélyre?

2. A szó eredete

Mi dönti el egy szó eredetét, ha az alapvetően két vagy több nyelvben közös? Az dönti el, hogy melyik nyelvben van az adott szónak több kapcsolata. Melyik nyelv az átadó, és melyik az átvevő? Az az átadó, amelyikben az adott szónak **több** belső kapcsolata van, és az az átvevő, amelyben kevesebb. Az alapos vizsgálat be tudja mutatni, hogy a régi szavakat tekintve a magyar nyelv átadóként jelentkezik az altáji, indoeurópai és sémi-hámi nyelvek esetében.

3. Árpád népe a korai lovasnomádok utóda

Árpád népe vérbeli pusztai népként tűnik fel a történelem színpadján. A szkíták utáni Pusztának iráni és török nyelvállapotai voltak, de a magyar nyelvben nem jelentkezik egyik felréteg tn. szupersztrátum sem. A magyar lovas és fegyveres szókincs túlnyomó része, valamint a részleges lovastemetkezés hagyománya ugyanis zárt: nem iráni és nem is török (kivétel: török: 'csödör'; iráni: 'kard', esetleg: 'vért'). Ez arra utal, hogy a pusztai magyarok lóval való kapcsolata és fegyverekkel való megismerkedése a Puszta iráni és török korszaka **előtti** időből származik.

A lovasnomád életforma a bronzkor végén és a vaskor elején tűnik fel a Pusztán. Első korai képviselői a kimmerek és a szkíták. Közismert, hogy a szkítákat és hunokat krónikáink a magyarok őseinek állítják, és ezen népek rendszerszerű ellenségei voltak az irániak és törökök: masszagéták, szarmaták; jüecsik, bolgárok; besenyők. Azok a népek, akiktől nem vettünk át lovas szavakat. De ezek a szavak valóban csak a szamojédek és obiák körében voltak ismertek? Az első lovasábrázolás Elámból való, Kr.e. 2800 k.¹⁵⁰ Vékony Gábor tanúsága szerint pedig a „fék” és „ló” szavaink az elámival közösek. Hérodotosz szerint a szkíták a masszagéták nyomására keltek át a Kura folyón. Ezek az adatok arra utalnak, hogy a lovas szókincs eredete **Előázsziából eredő szkíták** felé vezet.

¹⁴⁸ Ács Zoltán, 1996. p.: 77.

¹⁴⁹ Deák István: Dunától az Indusig. Acta Historica Turiciensia, 33. évfolyam 11. szám, 2018.

¹⁵⁰ Götz László, 1994. p.: 431.

Azonban ezek a szkíták sem hozhatták a magyar nyelvet a Medencébe, mivel uralmukat hosszabb indoeurópai hódoltság követte, ami nyelvi hatásukat eltörölte volna.

12.2. Tárgyi hagyatéék

Az **indoeurópai** nyelveket a Medencétől keletre lévő Vadmezőről származtatják. Közismert, hogy a keletről induló pusztai népmozgalmak a **Medencébe** vezettek, **mégse** rendezkedik be itt tartósan semmiféle, körülöttünk beszélt latin, germán vagy szláv nép. Az indoeurópai nyelv európai terjeszkedési modelljeiben a Medence széli, tn. periférikus helyzetű marad!

A jellegzetesen indoeurópainak elismert régészeti kultúrák kb. Kr.e. 1350-ig nem tudtak tartósan gyökeret verni a Medencében. A Kr.e. 750 k. érkező szkíták krónikáink szerint magyar ajkúak voltak és így véget vethettek a nyelvi hódoltságnak, ami így 600 évig tartott. Ennyi idő a törököknek sem volt elég Kisázsia nyelvük túlsúlyra jusson. És a Medencében széttelepülő halomsírosoknál nem is maradt meg a területi egység, mint az Anatóliai törökök esetében.

12.3. Szellemi hagyatéék

1. Legkorábbi krónikáink (Anonymus, Kézai) szerint a magyar nemesség ősei a szkíták és hunok. Árpád népének nyelve Mahmud Terdzsümán és Gyula / Julianus barát egybehangzó tanúsága szerint magyar volt.

2. Bár „*az írott történelem ... az esetek többségében a társadalmi elit konstrukciója ...*”¹⁵¹, Anonymus utal arra, hogy a föld népének saját eredettörténete van: „*Illetlen és méltatlan dolognak tartanám, hogy Magyarország kiváló nemzete eredetét, hősi cselekedeteit a parasztok csalfa történeteiből vagy az igricek fecsegő énekeiből, mintegy álmokképekben ismerje meg.*” S ezután el is beszéli Magyarország „*királyai, nemesei származását.*”¹⁵² A csalfa magyar parasztok pedig azért „csalfák”, mert nem pusztai őseket említettek volna.

Az írás végére függelékként csatolok két gondolatsort. Ezek célja az, hogy fogalomhasználatot egyértelművé tegyék.

13. A pusztá peremei

13.1. Elsődleges perem

1. Fogalma

Az Elsődleges Perem az a térség, ahová a Pusztá népfeltele időről-időre, rendszerszerűen kirajzott. Ezt a területet **Földműves Perem**nek hívom annak ellenére, hogy a Másodlagos Perem népei is földet műveltek.

2. Részei (3)

1. Nyugaton (3)

- Balkán pl. Észak-bolgár-tábla
- A Medence alföldjei és dombvidékei
- Kelet-európai lombdő ék

Ahol Szibéria a perem, tehát az Urál és Amúr folyók között ez a Perem hiányzik.

2. Délkeleten (5)

- Mandzsúria: Szungari- és Liao-alföld

¹⁵¹ Gyóni Gábor, 2019. p.: 27.

¹⁵² Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 10.

- Kínai-löszfennsík
- Ikerközpont: Hámi, Turfán
- Tarim-medence.
- Oázisfüzér: Ilia, Tarszia, Szogdia, Fergána, Baktria, Mária, Pártia, Khorezm

3. Délnyugaton (3)

- Indus- és Gangesz-alföld, valamint a Dekkán-fennsík északnyugati része
- Elő-Ázsia
- Terek-Kubán-sík nagy része pl. Kuma-Terek-alföld, Sztavropoli-hát, Kubáni-alföld.

13.2. Másodlagos Perem

1. Fogalma

A pusztai eredetű népek rövid időre, másodlagos hódítások révén ennél nagyobb területet is ellenőriztek. A másodlagos hódításokat a földműves perem leigázott népei által vitték végbe. Ezt a területet Másodlagos Peremnek nevezem. A Másodlagos Perem területén a pusztai eredetű népeknek már nem volt számottevő, közvetlen öröklődéstani hatása.

2. Részei

1. Nyugaton

Európában pl. Attila népe elérte Milánót és Orleanst.

Az árpádi kalandozások / honbiztosító hadműveletek során seregeink az Appenninni-félsziget déli csücskéig és Ibériáig jutottak.

2. Délkeleten

A Távol-Keletről indított, elvetélt mongol hódítási kísérletek célja a japán (1273-74, 1281), burmai (1277-87) és jávai (1292-93) területek kifosztása / megszerzése volt.

A Tibeti birodalom megszervezésében jelentős is szerepe volt a pusztai népeknek.

3. Délnyugaton

Indiát majd' egészét meghódították a mogulok, a félsziget déli csücske kivételével.

A Közel-Keleten a mongolok a Góliát-forrasi csatában (1260) a Jordán vízvidékéig jutottak. Az Ilhánok tartósan uralták Mezopotámiát. A mamelukok / mamlúkrok kipcsak török nyelvű rabszolgakatonák voltak, akik Szíria és Egyiptom területén 1250-1517 között uralomra jutottak. Hatásuk a núbiai Dongoláig érvényesült.

14. Társadalomszervezet

14.1. Érvényesség

A társadalmi rétegek gondolatának elfogadása a társadalom állandóságát sugallja. Valójában a társadalmak dinamikusak - szüntelenül átalakulóban vannak. A változás lehet gyors, lassú, vagy akár az utókor számára észrevehetetlen. Az emberi tényezők – törekvés, céltudatosság, kegyetlenség, gátlástalanság, vagy ezek ellentéte – esetenként átléphetik a rétegek meghatározottságait. Ezért nem lehet mindenkor érvényes skatulyákat alkotni. Nincs olyan egyszerű modell, mely a társadalom szerkezetét mindenkor és egészen pontosan leírná.

Véleményem szerint mégiscsak érdemes társadalmi rétegekkel számolni. Az esetek túlnyomó részében elegendően pontosan írják le a valóságot. Emellett viszonyítási pontot adnak és ezekkel az egyszerűsített fogalmakkal tudunk a szóban forgó jelenségekről érthetően beszélni.

A **vezérnép**, **köznép** és **szolganép** hármasa egy olyan modell, mely a Medencével kapcsolatos első évezredi események zömének leírására alkalmas.

Az alábbiakban először megvizsgálom az egyes rétegek viselkedését három alapvető szempontból.

14.2. Harcképesség

Fogalma

Olyan népréteg jellemzője, mely rendszerszerűen és jelentős harcértékkel hadra fogható.

Megjelenése: Az úri népre jellemző.

Példája

Mivel a szolganépnek politikai súlya általában nincs, a történetírás számára közömbös – nem említik külön őket. Ezért tűnik úgy, hogy a Medencében Kr.u. kelták, germánok, dákok, rómaiak, iráni és hun népek laktak. Ami pedig csak nagyon kis mértékben igaz. A Medencében ugyanis lélekszám tekintetében végig, döntően ezen úri népek által uralt szolganép lakott.

A szolganép ritka megnyilatkozásainak egyike volt a „zalánkeméni affér”.

14.3. Vonulóképesség

Fogalma

Azon embercsoport jellemzője, mely rövid idő alatt és tömegesen képes akár 1000 km-t meghaladó szárazföldi vonulásra, úttalan utakon. (Kőutak voltak pl. a Római Birodalomban és néhol Előázsiában. Másutt a vonulóutak burkolatlan csapások voltak. Ez utóbbiakat nevezem úttalan útnak.)

Megjelenése: A germán és hun úri népre jellemző.

Példája

Baján népének legfelső vezetése rövid idő alatt érkezett Észak-Mongóliából a Medencébe.

14.4. Gazdaság

Vezérnép: A távolsági kereskedelem javainak lefölözése mellett a szolganép javaiból élt.

Köznép: Maga termelte élelmét, de számottevő adót nem fizetett. Az Árpád-korban a székelyek jelképes adója volt az „öröksütés”. A király koronázása vagy esküvőjére családonként egy marhát adtak, melyre rásütötték az adott szék bélyegét.

Szolganép: Munkájában a növénytermesztés volt a döntő az előállított táplálék energiatartalmát tekintve. Önmaga ellátása mellett intézményesítetten adózott, vagy javainak egy részét fosztogatással / zsarolással vették el tőle.

14.5. Rétegek

Vezérnép: Főemberek és az általuk irányított kíséret. A főember lehet pl. király, törzsfő, vezér, pl. a Hétmagyar esetben. A kíséret tagjai termelő munkát nem végző, hivatásos katonák, melyek az úri nép hadseregének magvát és fő erejét adják. Elszántságuk kimagasló. Testi erőt és ügyességet is felmérő válogatás során kerülnek a kíséretbe. A legkorszerűbb és legdrágább fegyverekkel rendelkeznek. Napi rendszerességgel gyakorlatoznak. Harcértékük tízszerese a köznépi katonakénak.

„A katonai kíséret a kora középkor hadviselésének meghatározó szerveződései voltak, harcos **fiatal** férfiak egy karizmatikus vezető köré gyűlve vettek részt a személyes dicsőséget és vagyonszerzést ígérő hadjáratokban. Az intézmény leginkább a germán világból ismert számunkra. Tacitus római történetíró a Kr.e. I. században írt *'Germania'* című munkájában a főembereket körülvevő **válogatott** ifjú harcosok körét a comitatus jelzővel illette. A comitatus tagjai frissen harcosokká avatott ifjak voltak, akik a dicsőségért egymással is vetélkedtek, a

harcmezőn pedig életüket áldozták vezetőjükért.” Az intézmény jellemző maradt a viking kor végéig. ¹⁵³

„Egy zsidó utazó, Ibn Jákub 965-ös leírása szerint I. Mieszko (963–992) lengyel fejedelem **háromezer** fős lovas kíséretnek parancsolt.” ¹⁵⁴ „Van pedig neki /Mieszko fejedelemnek/ 3000 kísérője, ezek katonák, akikből egy század annyit ér, mint más katonákból **tíz** század. Ezek tőle kapják a ruhát, fegyvert és mindazt, amire szükségük van.” ¹⁵⁵

Szent Gallen-i Brúnó 972-975 között mintegy **ötezer** magyar főembert keresztelt meg. Lehetséges, hogy ők voltak Géza fejedelem kísérete.

„A 988. esztendőben a bizánci uralkodó, II. Baszileiosz /976–1025/ a birodalom belső egységét veszélyeztető lázadásokkal nézett szembe, amelyeket önerőből képtelen volt kezelni, így a skandináv Rurik-dinasztiából származó kijevi Nagy Vlagyimir fejedelemhez (978/980–1015) fordult támogatásért. Vlagyimir egy bizánci hercegnőért „cserébe” egy **hatezer** fős varég kontingenst menesztett a császár segítségére.” ¹⁵⁶

Hódító Vilmos 1066-ban szerezte meg az angol trónt. A hastingsi csatában „... **7000 fegyveres** állt mögötte ...” ¹⁵⁷

Köznép: Önellátó termelést folytat, de nem adózik. Szükség esetén fegyveres szolgálatot ad. Fegyverzetük gyengébb, a pusztai népek esetében jellegzetesen könnyűlovasok.

Szolganép: Önellátó termelést folytat és emellett eltartja a kíséretet. Fegyvert nem visel. A Pusztán is előfordul, de vonulásra nem képes. Az Ikerközpont és az Oázisfüzér területén a lakosság túlnyomó részét alkották.

Táblázat

Rétegek	Munka	Fegyver	Vonulóképesség	Hódítással
Vezérnép	Adóból él	Jobb	Jó	Úri nép
Köznép	Önellátó	Rosszabb	Kevésbé jó	
Szolganép	Földműves, adózik	Fegyvertelen	Nincs: letelepült	Szolganép

Rétegváltás

Van, hogy a szolganép felemelkedik. Pl. az úri szarmaták felfegyverezték a földműves szolganépet – de az ellenük fordult. Ezáltal egy időre hatalmi tényezővé vált.

A szlávok ősei Attila népének érkezése előtt germán úri népek uralma alatt éltek. Azután köznéppe váltak, mely a Medence körül sikeres nyelvcserek sorát hajtotta végre.

Szakirodalom és képjegyzék

Ács Zoltán: Nemzetiségek a történelmi Magyarországon. Kossuth Könyvkiadó, 1996. ISBN 978-963-190-334-8.

Benedek Gábor: Irán történelme a kezdetektől napjainkig. Alternatív Kiadó, Budapest, 2012. ISBN 978-963-9189-23-2.

Csorba Csaba: Árpád népe. Vince Kiadó Kft., 2000. C Csorba Csaba, 1997. Az első kiadás utánnyomása. ISBN 963 9192 29 5 / ISSN 1417-6114

Dusán Kovác: Szlovákia története. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2001. ISBN 80-7149-384-8. A fordítás a Prágában 1998-ban kiadott mű alapján készült.

Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. Főszerkesztő Fodor István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1999. ISBN 963 05 7597 3 Első kiadás.

¹⁵³ Vikingek őrizték a magyar királyt. Tudomány / BBC History, 24.HU, 2019.12.21.

¹⁵⁴ Vikingek őrizték a magyar királyt. Tudomány / BBC History, 24.HU, 2019.12.21.

¹⁵⁵ Száray Miklós: Történelem I. középiskolák, 9. évfolyam. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2006.

¹⁵⁶ Vikingek őrizték a magyar királyt. Tudomány / BBC History, 24.HU, 2019.12.21.

¹⁵⁷ Tarján M. Tamás: Hódító Vilmos partra száll Angliában. Rubicon online.

Fodor István: Verecke híres útján... A magyar nép őstörténete és a honfoglalás. Gondolat, 1975. Magyar História. ISBN 963 280 241 1. C Fodor István 1975.

Frisnyák Sándor: Magyarország történeti földrajza. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1990. ISBN 978-963-19-0334-8.

Gyóni Gábor: A magyarság hajnalán. Gyóni Gábor. A magyarok korai története a honfoglalásig. Források és tanulmányok 3. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Budapest, 2009. C Gyóni Gábor, 2019. C MTA BTK, 2019. ISBN 978-963-416-167-7.

Istvánovits Eszter és Kulcsár Valéria „Aligha állhat nekik bármely csatarend ellent.” Egy elfelejtett nép, a szarmaták Nyíregyháza – Szeged 2018. A kötet a nyíregyházi Jósza András Múzeum és a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékének közös kiadványa. pp. 431-432.

Illyés Gyula: Hetvenhét magyar népmese / Utószó. Huszonharmadik kiadás. Móra Könyvkiadó, 1953. p.: 555.

Makkay János: Indul a magyar Attila földjére. 2. átdolgozott és bővített kiadás. A szerző kiadása. Budapest, 2009. ISBN 978-963-88250-4-9. C Tulok Magda és Makkay János.

Szabados György: Kettős honfoglalás. Rubicon, 2023/9. p.: 31.1993. ISBN 963 481 973 7. ISSN 1215-4024. C Vásáry István, Szeged, 1993.

Vásáry István: A régi Belső-Ázsia története. Magyar Őstörténeti Könyvtár, 7. Balassi Kiadó.